

М44

8540

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА

МОЗГАЛЬОВА Наталія Георгіївна

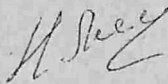
УДК 378.016 :785

**ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2012

8780
НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Щолокова Ольга Ілліпівна
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова, завідувач кафедри
фортепіанного виконавства і художньої культури.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Бондар Володимир Іванович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
директор Інституту педагогіки і психології;

доктор мистецтвознавства, професор
Шульгіна Валерія Дмитрівна,
Національна академія керівних кадрів культури
і мистецтв, завідувач кафедри теорії, історії,
культури і музикознавства;

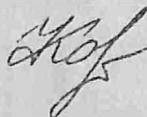
доктор педагогічних наук, доцент
Лобова Ольга Володимирівна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка, професор кафедри
педагогічної творчості та освітніх технологій.

Захист відбудеться «12» грудня 2012 року о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «9» листопада 2012 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Здобуття Україною незалежності, докорінні перетворення в політичній, соціальній, культурній сферах життєдіяльності суспільства гостро поставили питання про необхідність реформування системи вищої освіти, значного поліпшення якості підготовки фахівців, здатних творчо впроваджувати соціально-значущі ініціативи та інноваційні нововведення, мобільно реагувати на вимоги сучасного ринку праці, транслювати власні ідеї й досягнення науковців у педагогічний простір. Пріоритет якості освіти як детермінанти освітньої політики держави зафіксовано сучасними програмними документами, зокрема законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», положеннями, представленими в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, новій програмі європейського співробітництва «Освіта і навчання 2020».

З цих позицій актуалізується потреба у дослідженні цілого комплексу питань, пов'язаних з оновленням теоретико-методичного супроводу дисциплін, які забезпечують процес інструментально-виконавської підготовки вчителів музично-педагогічної галузі. Останнє обумовлює необхідність перегляду пріоритетів у практиці навчання студентів гри на музичних інструментах, де поруч із розвитком і удосконаленням необхідних виконавських знань, умінь та навичок набуває значущості проблема розвитку особистості майбутнього вчителя музики, формування у нього мотивації на досягнення успіху у навчальній та професійній діяльності. Високі вимоги до якості інструментально-виконавської підготовки фахівців зумовлюють необхідність створення інноваційних методик інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, орієнтованих на творчість, новаторство, досконалість і виконавську самореалізацію у педагогічній сфері.

Аналіз педагогічної реальності свідчить, що вітчизняна вища школа має незаперечні досягнення в галузі підготовки фахівців до мистецько-педагогічної діяльності (А.Козир, О.Олексюк, О.Лобова, О.Отич, Г.Падалка, Г.Побережна, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Хижна, В.Шульгіна, О.Щолокова та ін.).

Однак, досліджуючи процес інструментально-виконавської підготовки вчителів музики, науковці зосереджують свою увагу переважно на окремих аспектах процесу навчання гри на музичних інструментах, розглядаючи дане питання з позицій історико-стильового (В.Буцяк, О.Щербиніна) та системного (Г.Ципін) підходів, ансамблевої та концертмейстерської підготовки (М.Моїсєєва, Т.Карпенко, О.Кубанцева), формування виконавської культури (Н.Згурська), інтерпретаторських умінь (В.Критський, О.Лященко), індивідуального стилю виконавської діяльності (Є.Йоркіна) та ціннісних орієнтацій (В.Волкова), готовності до інструментально-виконавської діяльності (Л.Гусейнова, М.Назаренко), набуття досвіду музично-виконавської діяльності (О.Хлебнікова), організації навчальної взаємодії в класі інструментальної

підготовки (В.Ревенчук), удосконалення виконавських умінь (О.Андрейко, Н.Вояков, П.Косенко, О.Скрипкіна), застосування прийомів евристичної діяльності (О.Ролінська), впровадження кредитно-модульних технологій у навчальний процес (О.Еременко) та ін. При всій широті розгляду спостерігається відсутність цілісності й певної системності в дослідженні проблеми інструментально-виконавської підготовки вчителів музики. Різноманітність підходів, невизначеність провідних позицій породжує велику кількість різнопланових методичних напрацювань, які лише частково відображають педагогічну спрямованість і багатоплановість виконавської діяльності вчителя музики. Крім того, малоефективними і недовими стосовно сучасних вимог кваліфікаційних характеристик педагогічних працівників виявляються використані на практиці традиційні методики інструментальної підготовки, спрямовані на середній, а не на високий рівень готовності випускників вищих педагогічних навчальних закладів до інструментально-виконавської діяльності в загальноосвітній школі.

Актуальними і до кінця не розв'язаними залишаються питання конкретизації змісту та уточнення завдань з проектування навчально-виконавської діяльності студентів з різним рівнем музичної освіти, а також усунення розповсюдженого «музичного авторитаризму» з боку викладачів інструментальних дисциплін, внаслідок чого майбутні вчителі недостатньо мірою володіють творчими способами діяльності, у них не розвинуто потяг до самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації, відсутнє цілеспрямовання на успіх у навчальній та майбутній професійній діяльності.

Складність розв'язання проблеми поглиблюється відсутністю моделі інструментально-виконавської підготовки, яка слугувала б орієнтиром у створенні науково виваженого й педагогічно обгрунтованого технологічного забезпечення процесу виконавської підготовки майбутніх учителів музики.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вирішення низки суперечностей між:

- сучасними вимогами до якості інструментально-виконавської підготовки фахівців та низькою конкурентоспроможністю значної частини випускників вищих педагогічних навчальних закладів на ринку праці;

- великою кількістю досліджень з окремих проблем інструментального навчання студентів і відсутністю цілісної концепції інструментально-виконавської підготовки вчителів музики, недостатньою розробленістю її теоретико-методичних засад;

- необхідністю надання педагогічної спрямованості виконавській підготовці студентів мистецьких факультетів та превалюванням на практиці традиційних методик навчання гри на музичних інструментах;

- потребами студентів у визначенні власних цілей та недостатнім досвідом цілепокладання, тобто вмінням студентів ставити цілі й досягати їх в процесі навчально-виконавської діяльності;

- індивідуальними цілями студента та навчально-виховними цілями педагога.

Необхідність розв'язання цих суперечностей зумовила доцільність виявлення якісно нових підходів до змісту й теоретико-технологічного забезпечення процесу інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики у вищих педагогічних навчальних закладах, що й визначило вибір теми дисертаційного дослідження: «Теорія та методика інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики».

Зв'язок теми роботи з науковими планами та програмами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідницьких робіт кафедри фортепіанного виконавства та художньої культури Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова з проблеми «Зміст, форми і методи фахової підготовки вчителів музики» (протокол № 4 від 30 грудня 2008 року). Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 9 від 28 квітня 2009 р.) і узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 5 від 16 червня 2009 року).

Мета дослідження полягає в розробленні, науковому обґрунтуванні й експериментальній апробації теоретичних та методичних засад інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики.

Об'єкт дослідження – процес інструментально-виконавської підготовки вчителів музики у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження – теоретико-технологічне забезпечення інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики.

Завдання дослідження:

- 1) дослідити генезу становлення теорії та методики інструментально-виконавської підготовки вчителів музики;
- 2) обґрунтувати сутність і понятійно-термінологічний апарат дослідження;
- 3) розробити зміст і компонентну структуру інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, виявити тенденції її сучасного розвитку;
- 4) розробити та обґрунтувати концептуальні засади інструментально-виконавської підготовки в педагогічних університетах;
- 5) розробити методико-технологічне забезпечення інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики;
- 6) на основі визначених критеріїв та показників здійснити педагогічну діагностику сучасного стану та рівнів готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності;
- 7) експериментально перевірити дієвість створеної моделі інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики в умовах вищих педагогічних навчальних закладів.

Концепція дослідження. Основні фундаментальні положення дисертації ґрунтуються на філософських, психологічних і педагогічних ідеях гуманістичного спрямування, акмеологічних та аксіологічних засадах підготовки фахівців мистецького профілю, ідеях синергетичного підходу щодо відкритості й творчого характеру навчально-виконавської діяльності студентів, соціально-культурній детермінованості інноваційних змін у практиці підготовки вчителів музики, системному підході до розроблення і впровадження інноваційних моделей та технологій у процес інструментально-виконавської підготовки студентів мистецьких факультетів.

Концептуальні засади дослідження сконцентровано у визначенні положення щодо провідної ролі таксономічного підходу у підготовці майбутніх учителів музики до інструментально-виконавської діяльності. Загальна цільова інтенція передбачає побудову чіткої ієрархії педагогічних цілей, спрямованих на стимулювання внутрішньої готовності студентів до професійного успіху на основі посилення світоглядної, мотиваційно-ціннісної та педагогічно-орієнтованої позиції у навчально-виконавській діяльності.

На відміну від традиційної системи інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, коли кінцеві й проміжні цілі навчання визначаються переважно педагогом, реалізацією таксономічного підходу передбачається залучення до процесу цілепокладання студентів, узгодження з ними домінуючих і додаткових цілей (відповідно до особистісних потреб) та підпорядкування їх єдиній меті – формуванню конкурентоспроможного спеціаліста, здатного до творчого саморозвитку. Взаємоузгодженість, усвідомленість, визначеність і конкретність навчальних та виховних цілей в процесі інструментально-виконавської підготовки забезпечує якісно новий рівень взаємодії викладачів і студентів, надає їй творчого й перетворювального характеру, спрямовує на досягнення досконалості у музичному виконавстві.

Своєрідним регулятором якості інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики у дослідженні визначено загальнонаукові (єдності теорії і практики, гуманізації, науковості, системності, інформативності, проблемності, інтегративності, прогностичності, варіативності) й розроблені та обґрунтовані нами дисциплінарні принципи, а саме: урахування педагогічної спрямованості виконавської підготовки вчителів музики, образно-змістового осмислення виконавських дій, тембральної спрямованості інструментального навчання, забезпечення стильової палітри виконавського репертуару, інтеграції різних напрямів виконавської підготовки, цілеспрямованої творчої взаємодії викладача і студента у досягненні виконавського успіху. Визначені принципи теоретично обґрунтовують зміст і послідовність впровадження системи взаємоузгоджених педагогічних цілей (творчих, дидактичних, розвивальних тощо), а також враховують специфіку виконавської діяльності вчителя музики, яка значною мірою є більш функціональною, ніж виконавська діяльність професійного музиканта-інструменталіста.

Принциповим у дослідженні стало положення, згідно з яким забезпечення якісної та ефективної інструментально-виконавської підготовки фахівців у педагогічних університетах можливе на основі впровадження моделі, що забезпечує загальнокультурний, музично-методичний і виконавський розвиток майбутнього вчителя музики, реалізує наступність, інтеграцію та диференціацію у фаховій підготовці студентів, сприяє формуванню стійкого інтересу до професії, поглибленню та збагаченню теоретичних знань, виконавських умінь і навичок.

Інтегральний результат інструментального навчання та особистісного розвитку майбутніх учителів музики знаходить відображення у готовності до виконавської діяльності, яка є одночасно: якісним показником ефективності інструментально-виконавської підготовки; основою активного, усвідомленого ставлення до обраної професії; важливою складовою становлення особистості майбутнього вчителя музики.

Методологічну основу дослідження забезпечили філософські, психологічні та педагогічні положення гуманістичного спрямування, на ґрунті яких створювалася дослідницька база пошуку; основоположні принципи теорії пізнання (об'єктивність, науковість, діалектичність, історизм, цілісність, взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ та процесів); загальнофілософські ідеї розуміння людини як абсолютної цінності й самоцілі суспільного прогресу; положення системного підходу щодо вивчення мистецько-педагогічних явищ, фактів, процесів; принципові положення нормативних документів щодо культуровідповідності художньо-педагогічної діяльності, навчання і виховання.

Теоретичною основою дослідження є ідеї та наукові теорії педагогічного управління навчанням, вихованням та розвитком особистості (В.Андрущенко, А.Бермус, В.Бондар, Л.Ващенко, С.Гільманов, В.Загвязинський, В.Кремень, Б.Жебровський, В.Луговий та ін.); науково-педагогічного дослідження (О.Абдуліна, Ю.Бабанський, С.Гончаренко, Н.Гузій та ін.), модернізації системи національного виховання й освіти (І.Бех, І.Зязюн, В.Кремень, Л.Панченко, Ю.Руденко, М.Стельмахович та ін.), формування змісту мистецької освіти в педагогічному університеті (Л.Масол, В.Орлов, О.Отич, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, О.Хижна, В.Шульгіна, О.Щолокова та ін.), професійної підготовки майбутніх учителів музики (О.Апраксіна, Л.Арчажнікова, О.Єременко, Д.Кабалевський, А.Козир, Р.Тельчарова та ін.), ролі мистецтва як засобу творення особистості (Б.Асаф'єв, Л.Виготський, І.Зязюн, М.Каган, О.Костюк, С.Рубінштейн, В.Сухомлинський, Б.Яворський та ін.) та духовної культури людства (О.Лобова, В.Жадько, Е.Кучменко, Г.Меднікова, О.Олексюк, Г.Побережна, О.Шевнюк та ін.).

Створюючи методичний інструментарій інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, ми спиралися на теоретичні ідеї та положення відомих мистецтвознавців (Д.Благого, Г.Гільбарда, В.Григор'єва, С.Гуренка, А.Маліноківської, В.Медушевського, С.Назайкінського, Т.Чередниченко, В.Холопової та ін.), педагогів-виконавців (Й.Гофмана,

К.Мартінсена, М.Метнера, Дж.Мура, Л.Ніколаєва, Г.Нейгауза, Л.Оборіна, Є.Тімакіна, М.Фейгіна, С.Фейнберга та ін.), методистів (О.Алексєєва, Л.Баренбойма, Н.Волкова, М.Давидова, Н.Любомудрової, Я.Мільштейна, Г.Ципіна та ін.).

Філософсько-психологічне обґрунтування проблеми формування успішної особистості майбутнього вчителя музики базується на філософських теоріях мислителів Давньої Греції та Риму (Аристотеля, Платона, Сократа), Середньовіччя й Відродження (Августина, Ф.Аквінського, М.Кузанського, Ф.Парацельса), українського бароко та Просвітництва (Ф.Гізеля, С.Горського, Й.Кононовича-Горбацького, Ф.Прокоповича, К.Смолетича, К.Туровського), сучасних соціо-філософських концепціях успіху (Л.Бевзенко, С.Голубева, Г.Головахи, А.Горбачика, Н.Паніної, А.Сохань, О.Скаленко, Г.Тульчинського та ін.); на психологічних концепціях вітчизняних і зарубіжних вчених (І.Беха, Г.Костюка, С.Максименко, В.Роменця, Ю.Трофімова, В.Вілюнаса, УДжемса, В.Дільтея, Р.Кеттелла, А.Маслоу, О.Лазурського, Г.Слпорта, Б.Скіннера, К.Роджерса, Б.Теплова, Дж.Уотсона, К.Хорні, К.Юнга та ін.).

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези були використані такі методи дослідження: 1) теоретичного аналізу (історіографічний, компаративний) з метою виявлення й обґрунтування шляхів розвитку і становлення теорії й методики інструментально-виконавської підготовки як складової фахової освіти майбутніх учителів музики, розкриття її основних практичних аспектів та структури діяльності; 2) прогностичні (узагальнення незалежних характеристик, моделювання) з метою створення моделі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики; 3) обсерваційні (пряме й опосередковане спостереження, включене, довготривале фіксоване спостереження) з метою виявлення особливостей виконавської діяльності вчителя музики; 4) діагностичні (рейтинг, бесіди, інтерв'ювання, тестування) з метою пошуку і розробки шляхів педагогічно-орієнтованої інструментально-виконавської підготовки; 5) педагогічного експерименту – для виявлення і розкриття змісту методик навчання гри на музичних інструментах; 6) статистичного оброблення матеріалів з метою доведення достовірності й педагогічної доцільності впровадження моделі інструментально-виконавської підготовки, підтвердження динаміки зростання рівня готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Південноукраїнському державному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського, Криворізькому державному педагогічному університеті та охопила 480 студентів, 46 викладачів виконавських дисциплін, керівників педагогічної практики та студентських наукових робіт, 55 учителів загальноосвітніх шкіл.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- **вперше** з позицій таксономічного підходу розроблено концепцію інструментально-виконавської підготовки вчителів музики, що сприяло переосмисленню та якісно новому вирішенню питань, пов'язаних з її оновленням та модернізацією; розкрито еволюцію ідей, цілей, методів, принципів навчання в теорії і практиці інструментально-виконавської підготовки; на оновлених теоретичних засадах створено та експериментально перевірено модель інструментально-виконавської підготовки як змістового й технологічного концентра організаційно-методичної системи, що цілісно відображає навчально-виконавський процес у вищих педагогічних навчальних закладах; розроблено принципи інструментально-виконавської підготовки; запропоновано системне поєднання традиційних та інтерактивних методів, інноваційних методик інструментального навчання; розроблено понятійно-термінологічний класифікатор, що дозволяє систематизувати та конкретизувати загальні, базові й похідні поняття та категорії теорії та методики інструментально-виконавської підготовки;

- **конкретизовано** сутність і структуру інструментально-виконавської підготовки у контексті професійної діяльності вчителя музики;

- **уточнено** сутність понять «інструментально-виконавська підготовка», «готовність до інструментально-виконавської діяльності», «виконавська рефлексія», «виконавський розвиток», «виконавська самореалізація», «виконавський потенціал», «виконавський успіх»; критерії оцінювання рівня готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності;

- **актуалізовано** поняття «успішна особистість вчителя музики»;

- **аргументовано**, що активна участь студентів у музично-виконавському фестивально-конкурсному русі є пріоритетним напрямом модернізації інструментально-виконавської підготовки вчителів музики;

- **удосконалено** теоретико-технологічне забезпечення інструментально-виконавської підготовки на основі взаємодії педагогічних практик, діалогової стратегії спілкування та активізації науково-дослідної діяльності, впровадження інноваційних методик та методів навчання; способи діагностики результатів інструментально-виконавської підготовки вчителів музики;

- **подальшого розвитку** дістали положення щодо акмеологічної спрямованості мистецької освіти, розвитку і структурування змісту виконавської підготовки студентів, визначення педагогічних умов її удосконалення.

Практичне значення становлять: методичні рекомендації з інструментально-виконавської підготовки студентів мистецьких факультетів, де домінуючими є концептуальні підходи, поетапна методика удосконалення виконавської техніки (на художньо-конструктивному матеріалі) та методика

інструментально-виконавської підготовки на тембровій основі; розроблені інтерактивні методи виконавської фасилітації та виконавського паліативу, які забезпечують розвиток креативності студентів, інтенсифікацію та результативність виконавського навчання; спецкурс «Основи виконавської майстерності», спрямований на оволодіння теоретичними знаннями в галузі виконавського мистецтва; матеріали педагогічного тренінгу, спрямованого на формування успішної особистості вчителя музики; тестові та діагностичні завдання для виявлення рівня готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності. Положення дисертації можна використовувати при укладанні навчальних програм з окремих дисциплін виконавського спрямування, розробці лекційних курсів і практичних занять з теорії та методики навчання гри на музичних інструментах, у підготовці студентами магістерських робіт, а також при написанні підручників і методичних посібників з проблем інструментально-виконавської підготовки.

Особистий внесок здобувача. Основні положення й висновки дисертації розроблені автором самостійно і містяться у його наукових публікаціях. У роботах, опублікованих у співавторстві, здобувачеві належать: [8] – обґрунтування теоретичної складової проблеми, [31] – ідея впровадження фольклорного доробку Г.Танцюри в практику підготовки вчителів музики, [32] – аналіз творів М.Леонтовича, які вивчаються в процесі концертмейстерської підготовки вчителів музики, [33] – визначення педагогічних умов формування творчої самостійності, [51] – обґрунтування гуманістичних засад інструментально-виконавської підготовки вчителів музики, [52] – висвітлення функцій гендерної свідомості сучасного педагога, [56] – розробка теоретичних аспектів художньо-творчої самореалізації майбутніх педагогів, [57] – підготовка підрозділу 2.4 «Роль концертмейстера в роботі з ансамблевим колективом».

Впровадження результатів дослідження. Положення, висновки й рекомендації, сформовані на основі узагальнення дослідницьких матеріалів, впроваджено в систему інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова (довідка 07-10/1271 від 05.09.11), Криворізькому державному педагогічному університеті (довідка №22.1/1-694 від 31.10.11), Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського (довідка 10/24 від 26.05.11), Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського (довідка №132-6 від 10.06.11)

Апробація результатів дослідження здійснювалась у процесі експериментальної роботи у доповідях і виступах на Міжнародних науково-практичних конференціях: «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Вінниця, 2004, 2006), «Динаміка наукових досліджень, 2004» (Дніпропетровськ, 2004), «Теорія і практика управління педагогічними процесами» (Одеса, 2005), «Психолого-педагогічні аспекти розвитку пам'яті та творчого мислення» (Вінниця, 2008), «Український шкільний підручник у

європейському вимірі» (Вінниця, 2009), «Актуальные проблемы художественной культуры. Памяти профессора У.Д. Розенфельда» (Гродно, 2010); «Инновационные образовательные технологии в естественнонаучном образовании школы и вуза» (Казань, 2010); «Личность в изменяющихся социальных условиях» (Красноярск, 2010); «Актуальные проблемы педагогики искусства» (Могилев, 2010); «Професійне становлення майбутнього фахівця» (Хмельницький, 2009), «Слов'янське музичне мистецтво у контексті європейської культури» (Вінниця, 2009), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського простору» (Київ, 2009), «Художня культура і освіта: традиції, сучасність, перспективи» (Мелітополь, 2009, 2010), «Теорія та практика підготовки акторських кадрів» (Запоріжжя, 2009), «Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном» (Горлівка, 2009); «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти» (Київ, 2009); «Школа та суспільство: пошуки культуротворчої парадигми освіти» (Мелітополь, 2009), «IX міжнародні педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О.П. Рудницької» (Київ, 2010), «Розвиток наукових досліджень» (Полтава, 2010), «Гуманістические ориентиры художественного образования» (Київ, 2011); на **Всеукраїнських науково-практичних конференціях**: «Актуальні проблеми культурологічного та музично-естетичного виховання» (Вінниця, 2003, 2004), «Мистецька освіта як чинник людиностановлення» (Тернопіль, 2006), «IV педагогічні читання пам'яті О.П. Рудницької» (Київ, 2007), «Сучасні освітні технології у професійній підготовці вчителя мистецьких дисциплін» (Кривий Ріг, 2007), «Теорія і практика матеріально-художньої культури» (Харків, 2008), «Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону» (Ялта, 2008), «Психолого-педагогические аспекты развития личности в детские годы: современные подходы к управлению качеством образовательного процесса» (Симферополь, 2008), «Підготовка вчителя як конкурентоспроможного фахівця в умовах модернізації освіти в Україні: проблеми, пошуки, перспективи» (Ровно, 2008), «Формування ціннісного ставлення учнів до навколишнього світу в умовах реалізації нової моделі школи естетичної культури» (Ровно, 2009), «Психолого-педагогічні аспекти соціалізації особистості в умовах сучасного суспільства» (Вінниця, 2009), «Духовно-моральне виховання та професіоналізація особистості в сучасних умовах» (Вінниця, 2010); «Актуальні проблеми розвитку особистості в системі дошкільної та загальної середньої освіти» (Вінниця, 2010).

Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Кандидатська дисертація на тему «Формування музичного мислення майбутнього вчителя музики в процесі інструментальної підготовки» захищена у січні 2003 року. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлені у 57 наукових працях, з яких 49 одноосібні. Серед них: монографія, методичні рекомендації, програма спецкурсу, навчально-методичний посібник, 26 наукових статей у фахових виданнях з педагогіки.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (налічує 487 найменувань із них 32 іноземними мовами). Робота містить 17 таблиць, 24 рисунки, що разом з додатками становить 506 сторінок, з них 410 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, завдання, сформульовано концепцію і гіпотезу, розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість. Наведені відомості про зв'язок роботи з науковими планами та програмами, експериментальну базу дослідження, апробацію і впровадження результатів, публікації за темою дисертації, обсяг і структуру дисертації.

У першому розділі «Історико-теоретичні та методологічні основи інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики» розкрито культурно-історичні передумови становлення теорії та методики інструментально-виконавської підготовки, розроблено структуру феномену «інструментальне виконавство», виявлено методологічну основу дослідження, що представлена трьома рівнями – філософським, загальнонауковим і музикознавчим, подано термінологічну характеристику понятійно-категоріального апарату, наведено авторське розуміння сутності інструментально-виконавської підготовки у музично-педагогічній галузі, висвітлено тенденції її сучасного розвитку.

На підставі історико-теоретичного аналізу з'ясовано, що за багатовікову історію свого існування теорія та методика навчання гри на музичних інструментах пройшла кілька етапів розвитку: від середньовічних «мозаїчних», методичних напрацювань, що репрезентували погляди окремих музикантів на виконання музики – до визнання її провідною галуззю музичної педагогіки, що є результатом багатовікових пошуків, на яких відбилися культурно-історичні, політичні чинники та суспільні запити.

Порівняльно-змістовий аналіз методичних видань (з XIV по XIX ст.) дозволив виявити еволюцію ідей, цілей, принципів, методів у теорії й практиці навчання гри на музичних інструментах, прослідкувати їх зв'язок і наступність з методичними напрацюваннями XX століття, які спрямовувались на вивчення різних аспектів інструментально-виконавської підготовки, зокрема удосконалення відповідних здібностей, умінь і навичок (І.Аксельруд, А.Бірмак, Й.Гофман, Є.Кубанцева, О.Катрич, О.Лашкул, Н.Любомудрова, С.Майкапар, К.Мострас, В.Степенко, Н.Різоль, О.Шульяков, Ю.Янкелевич та ін.); аналіз

основних складових інструментальної гри: техніки, педалізації, артикуляції та виразових засобів (Н.Волков, Б.Диков, К.Мартинсен, К.Метнер, В.Сраджев, Є.Тімакін, С.Фейнберг, В.Шукайло, А.Шапов, А.Ямпольський та ін.); вивчення діяльності видатних виконавців (О.Алексєєв, Н.Гуральник, Н.Кашкадамова, Г.Курковський, Я.Мільштейн, С.Хентова та ін.); виховання цілісної та гармонійної особистості, здатної досягти виконавського успіху (В.Авратинер, В.Давидов, Дж.Мур, Г.Нейгауз, Л.Оборін, С.Савшинський), що свідчить про цікавість і актуальність означеної проблеми, визначає необхідність її цілісного й системного вивчення.

На основі опрацювання музикознавчих робіт (Б.Асаф'єв, О.Алексєєв, Л.Барейнбойм, Д.Благой, Г.Гільбурд, Г.Гостдінер, Є.Гуренко, М.Давидов, Г.Коган, Ст.Кунце, Я.Мільштейн, Г.Нейгауз, Б.Тєплов, А.Сохор, Т.Чередниченко) визначено структуру феномену «інструментальне виконавство», до складу якого увійшли виконавська творчість, виконавська майстерність, виконавський досвід, виконавська культура. Вони в свою чергу сконцентровані навколо виконавської діяльності, котра є основою, засобом та визначальною умовою виконавського розвитку майбутнього вчителя музики. З'ясовано, що в процесі підготовки вчителя музики виконавська діяльність реалізує декілька функцій: інформаційно-пізнавальну – спрямовану на засвоєння студентами музичних знань, активізацію їх мистецько-пізнавального пошуку, формування виконавських інтересів, поглядів, смаків; комунікативну – розраховану на спілкування з музичними творами та організацію креативної взаємодії в інструментальному класі; стимулюючу – спрямовану на активізацію творчої активності, самостійності студентів, прагнення досягати найвищих результатів у виконавському мистецтві.

Термінологічна характеристика понятійного апарату дослідження здійснювалась на основі аналізу робіт, присвячених педагогічній та методико-виконавській проблематиці (О.Абдулліна, О.Алексєєв, М.Давидов, С.Гончаренко, Л.Масол, О.Отіч, Г.Падалка, О.Піскунов, В.Сластьонін, Т.Розенкінд, О.Рудницька, В.Шахов, В.Шульгіна, О.Щолокова, Г.Ципін, Н.Яковлева та ін.). У результаті аналізу і систематизації дослідницького матеріалу виокремлено ієрархізовані групи дефініцій (загальну, базову й похідну), які сконцентровано навколо ключового поняття дослідження – *інструментально-виконавська підготовка*, котра розуміється як процес оволодіння студентами необхідними знаннями у галузі музичного мистецтва в єдності з уміннями їх практичного відтворення у виконавській діяльності та досвідом впровадження в педагогічну практику, на основі яких у них формується професійно-педагогічна спрямованість та ціннісне ставлення до музично-педагогічної професії.

Процес інструментально-виконавської підготовки визначаємо як цілеспрямовану, свідомоорганізовану, творчо-динамічну педагогічну взаємодію викладача і студента, котра дозволяє, враховуючи індивідуальні особливості й потреби студентів, вирішувати суспільно-необхідні завдання мистецької освіти

за рахунок активізації педагогічно зорієнтованої виконавської діяльності, заохочення майбутніх педагогів до самовдосконалення, збагачення художньо-естетичного та виконавського досвіду.

Якість інструментально-виконавської підготовки визначаємо як високий рівень виконавських знань умінь і навичок, що забезпечують здатність учителя музики здійснювати музично-педагогічну діяльність у відповідності з вимогами сучасного етапу розвитку науки, на високому рівні ефективності й результативності, з розумінням соціальної відповідальності за результати музично-педагогічної діяльності. У контексті дослідження якість інструментально-виконавської підготовки визначається не тільки мірою засвоєння випускником вищого педагогічного навчального закладу виконавських знань, умінь і навичок, а й тим, наскільки майбутній учитель може застосувати їх на практиці.

Управління якістю інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики в системі вищої освіти розглядаємо як цілеспрямований вплив викладача на зміст, структуру, форми і методи навчання, створення оптимальних умов для раціонального їх використання та організації креативної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в інструментальному класі з метою досягнення студентами успіху в навчально-виконавській та концертно-освітній діяльності.

Готовність до інструментально-виконавської діяльності в загальноосвітній школі розглядається у дослідженні як результат навчання в інструментальному класі, що виявляється у високому рівні володіння виконавськими вміннями і навичками, сформованому виконавському досвіді та обізнаності у мистецькій та педагогічній сферах.

Виконавський розвиток майбутнього вчителя музики визначаємо як спеціально організований, цілеспрямований процес формування виконавських якостей, умінь і навичок, метою якого є досягнення найвищих результатів у виконавській діяльності.

Інструментально-виконавська компетенція майбутніх учителів музики розглядається як важливий компонент професійної компетентності майбутнього вчителя музики. Це здатність ефективно і творчо застосовувати виконавські знання та вміння у музично-педагогічній діяльності.

Під виконавською рефлексією розуміємо процес відображення та переосмислення майбутнім учителем музики власних виконавських дій, інтерпретаційних задумів та знахідок, концертних рішень, внаслідок чого емоційні враження, мистецькі та методичні знання, виконавські вміння, навички, виконавська діяльність в цілому набувають нової якості.

Виконавський потенціал майбутнього вчителя музики розглядаємо як динамічну інтегративну якість (у сукупності музичних знань і здібностей, виконавських умінь і навичок, ціннісно-виконавських орієнтацій та цільових установок), що відображає міру його виконавських можливостей в цілеспрямованій художньо-інтерпретаційній діяльності, визначає здатність до

виконавського саморозвитку й виконавської самореалізації у музично-педагогічному просторі.

Виконавську самореалізацію майбутнього вчителя музики визначаємо як свідому діяльність майбутнього вчителя музики, спрямовану на більш повне виявлення і розвиток власних виконавських можливостей у педагогічному просторі.

Виконавський успіх майбутнього вчителя музики розглядаємо у двох аспектах: як позитивний результат ступеневої інструментально-виконавської підготовки і як інтегральну характеристику реалізованості конкретних виконавських цілей, художньо-технічних завдань, інтерпретаційних задумів, що виражається в значущому для особистості визнанні та утвердженні власної виконавської позиції. Виконавський успіх вчителя музики є показником якості його інструментально-виконавської підготовки у вузі, адже він акумулює мистецьку ерудицію, виконавський досвід і виконавську культуру, особистісні якості та потенційні можливості. Виконавський успіх детермінує постановку нових надзавдань, зміцнення віри у свої виконавські можливості, задоволення від процесу та результатів творчої виконавської діяльності.

У дисертації з'ясовано, що методологічну основу дослідження складають положення філософії освіти, теорії музичної культури суспільства та особистості, наукові підходи: *системний* – дозволяє розглядати інструментально-виконавську підготовку майбутнього вчителя як цілісний процес із структурними, функціональними й генетичними зв'язками; *акмеологічний* – передбачає таку організацію навчально-виконавської діяльності майбутнього вчителя музики, за якої він усвідомлює себе особистістю, активно розкриває свої потенційні можливості з метою досягнення життєвого і професійного успіху; *культурологічний* – спрямовує на взаємодію з ustalеними у суспільстві найбільш істотними культурними цінностями; *аксіологічний* – передбачає освоєння майбутніми вчителями музики цінностей виконавського мистецтва, що вмотивовує їх гармонійне входження в соціокультурне і професійне середовище; *гуманістичний* – спрямовує на формування особистості вчителя музики як громадянина з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями; *компетентнісний* – орієнтує на формування у студентів виконавської компетенції, що дасть їм можливість ефективно діяти в умовах загальноосвітньої школи; *синергетичний* – детермінує ідею відкритості й творчого характеру навчально-виконавської діяльності майбутніх учителів музики; *тембровий* – спрямовує увагу студентів на усвідомлену тембротворчість як одну з важливих змістових та інформаційно-виразних характеристик виконання; *інформаційно-семіотичний* – дозволяє простежити еволюцію розвитку музичної мови з метою визначення особливостей сприйняття студентами музики різних епох та стилєвих напрямків.

У ході дослідження розкрито основні тенденції сучасного розвитку інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, що

полягають у гуманізації, модернізації, діалогізації, акмеологічності, інтеграційній та інноваційній спрямованості.

Здійснений аналіз стану проблеми, визначення її методологічної основи, конкретизація та уточнення поятійно-категоріального апарату створило підґрунтя для розробки концептуальних засад інструментально-виконавської підготовки вчителів музики.

У другому розділі «Концептуально-теоретичні засади інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики» визначено провідні теоретичні аспекти інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, розроблено її структуру, виявлено особливості педагогічного управління в сфері інструментально-виконавської підготовки, окреслено основні напрями її модернізації.

Центральною ланкою забезпечення ефективності інструментально-виконавської підготовки виступає впровадження провідних ідей таксономічного підходу, відповідно до якого важливо передбачати корекцію цілей та завдань, проводити експериментальну перевірку ідей, аналізувати варіанти управлінських рішень, розробляти нові прогностичні моделі та методики навчання, створювати оптимальні умови для набуття високого рівня готовності майбутніх учителів музики до інструментально-виконавської діяльності.

Таксономічний підхід до інструментально-виконавської підготовки виступає теоретичною основою узгодженості соціальних (зафіксованих у нормативних документах), особистісних (орієнтованих на потреби та очікування студентів) та педагогічних (визначених викладачами стосовно окремих дисциплін і навчальних занять) цілей, що робить процес інструментально-виконавської підготовки цілеспрямованим, динамічним, дієвим, адекватним та мобільним до сучасних потреб суспільства у високоосвічених та кваліфікованих педагогах-музикантах, здатних досягти успіху в майбутній професійній діяльності.

Висвітлення концептуальних позицій передбачає обґрунтування взаємопов'язаних принципів інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. Аналіз наукових праць з питань естетичного виховання та мистецької освіти (А.Козир, О.Єременко, О.Лобова, О.Олексюк, В.Орлов, Г.Падалка, О.Рудницька, О.Хижна, О.Щолокова та ін.) засвідчив, що основною проблемою фахової підготовки вчителів музики залишається її недостатня зорієнтованість на потреби і завдання сучасної загальноосвітньої школи.

З огляду на вищезазначене в основу інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики покладено *принцип педагогічної спрямованості* виконавського навчання. Усвідомлення суті, значущості та мети виконавської діяльності в загальноосвітній школі дозволить майбутньому вчителю по-новому формулювати освітні завдання з предмета, досягати та переосмислювати їх під час навчання у вищому навчальному закладі. Цільова спрямованість на майбутню професійну діяльність в загальноосвітній школі

передбачає також педагогічну проєкцію виконавського репертуару, який повинен враховувати вікові особливості учнів, розвивати їх художнє сприйняття та мистецьке мислення, збагачувати інтелект та уяву.

Реалізація *принципу образно-змістового осмислення* виконавських дій закладає підґрунтя для вдумливого, вираженого ставлення студентів до виконавського мистецтва. При обґрунтуванні цього принципу ми керувались думкою С.Савшинського про те, що високохудожнє музичне виконання вимагає підпорядкованості виконавських засобів (агогіки, педалізації, фразування, інтонування та ін.) образному задуму композитора. Акцентуація образно-змістового осмислення виконавських дій в процесі навчання передбачає розвиток естетичних ідеалів і смаку, формування здатності студентів до сприймання виконавського мистецтва як явища, що містить величезний потенціал втілення прекрасного в житті людини.

Реалізація *принципу тембральної спрямованості* інструментально-виконавської підготовки вчителів музики передбачає її спрямування на усвідомлену тембротворчість, що дозволяє значно підвищити зацікавленість студентів виконавською діяльністю, акцентувати увагу викладача і студентів на якості звучання, його художній стороні, на відтворення багатобарвності тембрових фарб та їх виразного озвучення, а відповідно удосконалювати виконавські уміння та навички, зокрема, навички звуковидобування, педалізації, використання правильної й доречної динаміки.

Дієвість попереднього принципу підсилюється врахуванням вимог *принципу забезпечення стильової* палітри виконавського репертуару, який дозволяє активізувати виконавську діяльність студентів за рахунок включення в процес навчання музичних творів різних стильових напрямів, від старовинних до сучасних. Реалізація цього принципу дає змогу студентам уявити еволюцію музичних стилів і жанрів у їх взаємозв'язку й взаємозумовленості, проводити художньо-стильові аналогії, усвідомлювати та встановлювати інтеграційні зв'язки між різновидами мистецтва.

Принцип інтеграції різних напрямів виконавської підготовки спрямований на забезпечення міцної взаємодії концертмейстерського, ансамблевого, музично-просвітницького, методичного, сольо-виконавського напрямів підготовки, які, маючи власну специфіку, відзначаються внутрішньою спорідненістю і тяжіють до взаємопроникнення і взаємозбагачення. Це дозволить сформувати у студентів цілісні музичні знання, засновані на розумінні загальних закономірностей історичного розвитку виконавського мистецтва та усвідомленні стильових особливостей музики різних епох; спрямувати теоретичні знання в практичну площину, використовуючи їх під кутом зору виконавських проблем, тобто зробити їх професійно цінними, актуальними і необхідними.

Принцип творчої взаємодії викладача і студента у досягненні виконавського успіху створює фундамент для досягнення найвищих результатів у навчальній та виконавській діяльності. Реалізація цього принципу

детермінується необхідністю якнайповнішої актуалізації виконавської обдарованості майбутніх учителів, урахуванням їх потенціальних можливостей, потребою впровадження різних форм творчої діяльності з метою розвитку здатності студентів до неординарного вирішення проблем, зумовлених майбутньою професійною діяльністю.

Визначені принципи теоретично обґрунтовують зміст і послідовність реалізації системи взаємоузгоджених педагогічних цілей (творчих, розвивальних та ін.), а також враховують специфіку виконавської діяльності вчителя музики.

У результаті дослідження визначено структуру інструментально-виконавської підготовки. У її основу покладено взаємозв'язок та взаємодію мотиваційно-цільового, емоційно-вольового, креативно-інтерпретаційного, інформаційно-пізнавального, оцінювально-рефлексивного компонентів. *Мотиваційно-цільовий компонент* активізує розвиток потреб, прагнень, інтересів, установок майбутніх учителів музики, коригує їх позитивне ставлення до виконавської діяльності в школі. *Емоційно-вольовий компонент* забезпечує управління емоційно-вольовою сферою, котра ґрунтується на мотивації й забезпечує дієве ставлення студентів до вивчення дисциплін інструментально-виконавського спрямування. *Інформаційно-пізнавальний компонент* забезпечує здатність студентів до набуття знань у галузі виконавського мистецтва, обізнаність і практичне володіння музично-виконавським репертуаром. *Креативно-інтерпретаційний компонент* передбачає творче використання набутих знань світової та вітчизняної музичної культури у практиці інструментально-виконавської підготовки вчителів музики; спроможність майбутнього фахівця до самостійної художньо-виконавської і вербальної інтерпретації музичних образів, до усвідомлення змісту музичного твору і вираження власного ставлення до музики, що виконується. *Оцінювально-рефлексивний компонент* спрямовує студента на усвідомлення своєї самоцінності, неповторної індивідуальності, творчої, гуманістичної сутності, вироблення у нього умінь естетичного оцінювання і впровадження кращих зразків музичного мистецтва у художньо-педагогічну діяльність.

У дослідженні наголошується, що реалізацією таксономічного підходу передбачається цілеспрямоване педагогічне управління процесом навчання гри на музичних інструментах з орієнтацією на діалогову стратегію спілкування, активне залучення студентів до науково-дослідної діяльності, їх участь у музично-фестивальному конкурсному русі, використання комплексу педагогічних практик з метою практичного застосування набутих наукових знань та виконавських умінь і навичок, а також створення моделі інструментально-виконавської підготовки, орієнтування на яку забезпечить органічне включення майбутніх учителів музики у навчальний процес загальноосвітньої школи.

Основними системотворчими елементами моделі є: студент (його потреби, мотиви, інтереси), викладач (його спрямовуюча, координуюча,

контролююча діяльність), мета – формування виконавської компетенції студентів, принципи, функції, методико-технологічне забезпечення, навчально-виконавська діяльність, критерії, рівні, етапи впровадження.

Практичне спрямування моделі на результат – готовність до інструментально-виконавської діяльності – уможливило формування успішної особистості майбутнього вчителя музики, розкриття його потенціальних можливостей, інтелектуального та емоційно-вольового розвитку, здатності до самореалізації та рефлексії власної діяльності.

У третьому розділі «Становлення успішної особистості вчителя музики в процесі інструментально-виконавської підготовки» доведено залежність становлення успішної особистості вчителя музики від ефективно організованої інструментально-виконавської підготовки, проаналізовано філософські, психологічні та педагогічні наукові теорії й концепції стосовно означеної проблематики.

У дисертації встановлено, що ідея формування успішної особистості вчителя музики відображає найпрогресивніші гуманістичні уявлення науковців про спрямованість і завдання музичної освіти і, разом із тим, є результатом багатовікових пошуків вчених, у яких історичні, педагогічні, загально-мистецькі та музично-педагогічні явища знайшли своє відображення.

Огляд філософської літератури дозволив констатувати, що в історії порізно розставлялись акценти відносно визначення пріоритетних якостей успішної особистості та їх змістового наповнення. Прагнення до успіху як принципово важливу умову морального й розумового виховання молоді відстоювали мислителі Античності (Сократ, Платон, Аристотель, Демокріт, Квінтіліан), Відродження (І.Вишенський, Ю.Дрогобич, Е.Роттердамський, П.Русин, Е.Славинецький), Просвітництва (Я.Козельський, Я.Коменський, Й.Песталоцці, Ф.Прокопович, Ж.-Ж.Руссо, Г.Сковорода). Однак, особливої актуальності проблема становлення успішної особистості взагалі, набула у зв'язку з активним індустріальним розвитком країн (XIX - початок XX століття) (О.Бакунін, А.Дістевберг, Д.Дьюї, П.Кропоткін, К.Ушинський, І.Франко). Проте формування успішної особистості вчителя, а саме окремі аспекти організації навчання, створення відповідних психолого-педагогічних умов та навчально-методичного забезпечення як засади спеціальної наукової рефлексії висувуються лише у другій половині минулого століття.

Серед відомих психологів, увагу яких було спрямовано на розв'язання даної проблеми – І.Бех, В.Вільонас, У.Джемс, В.Дільтей, Г.Костюк, А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс, В.Роменець, Б.Теплов, Ю.Трофімов, Е.Фромм та ін.. На основі принципів активного пристосування до оточуючого середовища, детермінізму, розвитку, єдності свідомості та діяльності науковцями було з'ясовано, що формування успішної особистості вчителя забезпечує механізм, у якому навички активізують мотиви, посилюють їх вплив на поведінку, що в свою чергу обумовлює послідовність цілей і відповідних вчинків, які так чи інакше впливають на професійні досягнення людини.

Аналіз наукового доробку видатних педагогів минулого та сучасності (Ф.Дістеверга, Й.Песталоцці, С.Русової, К.Ушинського, О.Белкіна, В.Бондаря, О.Захаренка, І.Зязюна, В.Сухомлинського та ін.) дозволив визначити провідні погляди та ідеї, здатні виступити напрямками наукових досліджень з формування успішної особистості майбутнього вчителя, зокрема визначення комплексу якостей, необхідних для досягнення успіху в початковій та професійній діяльності; обґрунтування професійних вимог до фахової підготовки майбутнього вчителя; гуманістична спрямованість методів та принципів становлення особистості вчителя з високим рівнем фахової компетентності й мотивацією на успіх у професійній діяльності.

Вагоме підґрунтя проблеми формування успішної особистості вчителя музики заклали прогресивні педагоги та методисти мистецької галузі радянської доби, які обґрунтували ідею про найтісніший взаємозв'язок загальної та спеціальної музичної освіти (Б.Асаф'єв, Л.Арчажникова, Д.Кабалевський), визначили основні принципи та завдання музичного навчання (Н.Гродзенська, М.Румер, В.Шацька), забезпечили спрямованість наукових пошуків на забезпечення єдності «учитель-музикант-дослідник» (О.Апраксина, Л.Хлебнікова та ін.).

На сучасному етапі проблема формування успішної особистості вчителя музики актуалізується у зв'язку з впровадженням музично-педагогічних технологій у процес підготовки вчителя музики (Е.Абдуллін), інтеграцією різних видів мистецтв у навчальному процесі (О.Рудницька), поглибленням художньо-естетичної підготовки студентів (О.Ростовський, О.Щолокова), впровадженням модульно-рейтингового навчання у процес підготовки вчителів музики (О.Еременко, Г.Падалка), виявленням виховного та розвивального потенціалу мистецтва (С.Коновець, О.Отіч), модернізацією інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики (Т.Зінська, В.Шульгіна).

Проведений аналіз дозволив виловити, оцінити та систематизувати наукові підходи щодо визначення основних характеристик «успішної особистості вчителя музики» та дати їй власну інтерпретацію. У процесі дослідження визначено, що *успішною* можна вважати особистість учителя, яка сполучає в собі індивідуальні, професійні й творчі риси та властивості, високий рівень психолого-педагогічних та виконавських знань, умінь і навичок, що визначають самобутній, індивідуальний стиль музично-педагогічної діяльності, власний педагогічний почерк та сукупність обраних педагогічних засобів і зумовлюють досягнення високих професійних результатів у музично-педагогічній галузі.

Ретроспективно-аналітичний огляд наукових джерел дозволив виявити широкий спектр потенціальних можливостей людини та визначив необхідність їх комплексного становлення в процесі інструментально-виконавської підготовки з метою формування успішної особистості вчителя музики. З'ясовано, що актуалізований потенціальний арсенал (інтелектуальний, виконавський, аксіологічний, ментальний, евристичний, інтуїтивний, художній) обумовлює успішність різних видів творчо-пізнавальної та навчально-

виконавської діяльності студентів і визначає появу мотиваційних тенденцій самопізнання, самооцінювання, самоствердження, самореалізації.

У дисертації виявлено соціальні, культурно-освітні та особистісні фактори, що впливають на розвиток потенціальних можливостей кожного студента та його спрямованість на досягнення найвищих результатів у професійній діяльності.

У дисертації зазначається, що проблема формування успішної особистості вчителя музики є важливою й актуальною для сучасної теорії й практики підготовки майбутніх учителів музики та вимагає усвідомлення необхідності суттєвих змін у змісті та теоретико-технологічному забезпеченні інструментально-виконавської підготовки у вищих педагогічних закладах освіти.

У четвертому розділі «Теоретико-технологічне забезпечення інструментально-виконавської підготовки вчителів музики» висвітлюються зміст, традиційні та інноваційні форми і методи виконавської підготовки майбутнього вчителя музики, представлено інноваційні методики навчання гри на музичних інструментах у вищих педагогічних навчальних закладах.

Методико-технологічне забезпечення розглядається у дослідженні як процес розробки, створення та систематизації оптимальної сукупності форм, методів і засобів навчання в межах часу й змісту, визначених навчальним планом та програмою. В умовах дослідження воно відображає основні напрями модернізації, сутнісні ознаки процесу інструментально-виконавської підготовки, пріоритет виконавської діяльності як способу і засобу послідовного набуття відповідних знань, умінь і навичок, сприяє забезпеченню міждисциплінарних та внутрішньодисциплінарних зв'язків, дає можливість студентам системно й логічно набувати знання та вдосконалювати виконавські вміння і навички, дозволяє викладачеві підтримувати та розвивати пізнавальну й виконавську активність студентів, забезпечує їх виконавський розвиток відповідними методами і формами навчання, забезпечує гнучкість навчального процесу та ефективний контроль за засвоєнням знань, постає одним з провідних засобів формування успішної особистості вчителя музики.

У практиці інструментально-виконавської підготовки визначено ефективність застосування проектних методів навчання (проект «Інтелектуальний розвиток майбутнього вчителя», «Культура вільного часу», «Створення морально-естетичного середовища»), спецкурсу «Методичні засади виконавської майстерності майбутніх учителів музики», важливості організації та участі студентів у музичних фестивалях та конкурсах.

Наголошено, що у технологічному забезпеченні суттєвого значення повинні набувати традиційні *методи* навчання, які використовувались провідними педагогами-інструменталістами: читання з аркуша (О.Гольденвейзер, Г.Нейгауз); ескізного ознайомлення з музичним матеріалом (Г.Нейгауз, Г.Ципін); цілісного огляду твору (Г.Коган, Г.Нейгауз, С.Фейнберг, М.Фейгін, Г.Ципін); виконавської демонстрації (Й.С.Бах, Ф.Ліст, К.Ігумнов,

Л.Ніколаєв); інтонаційної підтримки (Г.Нейгауз, А.Щапов); асоціативних зв'язків (К.Ігумнов, Г.Нейгауз, Я.Зак), наведення (Б.Асаф'єв); уявної аудиторії (О.Гольденвейзер); індивідуально-групового навчання (Г.Бюллов, Л.Ніколаєв, А.Шнабель). Урізноманітнювати й активізувати індивідуальні заняття допоможуть розроблені інтерактивні методи виконавського паліативу та виконавської фасилітації, створення аудіо та відеотеки концертних виступів і педагогічна практика студентів, яка, виконуючи функцію «наочного посібника», слугуватиме розвитку умінь спостерігати та аналізувати, робити обґрунтовані висновки й оцінки щодо власного виконання, ефективності застосованих на практиці методів і прийомів.

Сутність методу виконавського паліативу полягає у тимчасовій поступці педагога, тобто його вмінні «не бачити», «не помічати» невеликих виконавських недоліків у класних програваннях студентів з метою набуття цілісності й впевненості виконання у концертних виступах, створення єдиної виконавської концепції. Такий підхід ставить в центр уваги художньо-виконавський розвиток студентів, активізує їх мотиваційну сферу, музичний інтелект, уяву, внутрішнє сприйняття та емоційні реакції, які через виконавське втілення приводять до формування індивідуального виконавського стилю.

Метод виконавської фасилітації передбачає, що викладач основного інструменту, сповідуючи принципи гуманізму та демократичності, в роботі зі студентами спрямований на заохочення, відкритість, співпереживання і довіру як вираження внутрішньої особистісної впевненості у виконавських можливостях і здібностях студентів. Цей метод передбачає вибудовування всієї практичної роботи за інструментом на основі підтримки педагогом виконавської ініціативи, самостійності студентів засобом навіювання, створення необхідної емоційно-творчої атмосфери в інструментальному класі. Комплексне використання вищеперерахованих методів забезпечує різноманітність й ефективність індивідуальних занять на всіх етапах інструментально-виконавської підготовки.

У дисертації наголошується, що ефективність інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики значно підвищиться, якщо впроваджувати у процес навчання інноваційні методики, зокрема методику вдосконалення виконавської техніки на художньо-інструктивному матеріалі, відповідно до якої з кожним студентом необхідно пройти низку віртуозних творів різної складності, спрямованих на вдосконалення загального положення постави руки, розвиток технічної вправності (октави, акорди, трелі, подвійні терції), на ознайомлення з принципами володіння звучністю (ведення мелодії, акомпанементу, звуковилучення), педалізації, елементарної поліфонії, що дозволяє розширити виконавський потенціал студентів, розвивати їх моторну пам'ять, встановлювати необхідні психофізіологічні зв'язки між зором, слухом, пам'яттю, мисленням і моторикою; методику «Термінологічна культура вчителя музики», яка забезпечує ознайомлення та поглиблене вивчення студентами музичної термінології, більш усвідомлене і відповідальне ставлення до

термінологічних вказівок, які знаходяться в музичних текстах, що в свою чергу набагато полегшить роботу викладачів і підвищить якість освоєння музичного твору та його виконання, а також передбачає розробку і використання власних термінологічних довідників, які включали б часто уживані англійські, італійські та французькі терміни; методику інструментально-виконавської підготовки на тембровій основі, що дозволяє, з одного боку, подолати технократизацію навчання гри на музичних інструментах, а з іншого – уникнути його «чистої» естетизації, відірваної від справжнього виконавського мистецтва. Методика спрямована на розуміння тембрової природи музики, пізнання сутності її тембрових особливостей музичних інструментів, аналіз та співставлення тембрових особливостей музичних творів різних епох (І.Х.Баха, Б.Бартока, Г.Генделя, Й.Гайдна, К.Дебюссі, О.Кореллі, Ф.Куперена, О.Лядова, Ф.Пуленка, М.Равеля, С.Рахманінова, О.Скрябіна, Т.Томкінса, Дж.Фарнебі, Дж.Фрескобальді,), розвиток уміння відтворювати в процесі виконання темброві задумки композитора; методику вдосконалення концертмейстерської підготовки на основі української романсової спадщини, яка відображає професійно-педагогічну спрямованість процесу навчання, враховує особливості музично-педагогічної діяльності, включає всі види концертмейстерської діяльності: акомпанування хору, вокалістам, інструменталістам, танцюристам, спів під власний супровід, а також супровід до різних масових заходів, забезпечує розвиток умінь перекладання партії оркестру, транспонування, читання з аркуша, читання хорових партитур, актуалізує вивчення та використання українського романсу в професійній діяльності.

Питанням поетапної практичної реалізації розглянутих форм, методів і методик навчання присвячено наступний розділ дослідження.

У п'ятому розділі «Дослідно-експериментальна апробація моделі інструментально-виконавської підготовки вчителів музики» висвітлено наукові основи музично-педагогічної діагностики, погляди педагогічних працівників та викладачів вищих навчальних закладів на проблему якості інструментально-виконавської підготовки, визначено критерії та показники готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності, виявлено потенційні можливості інструментально-виконавської підготовки у становленні успішної особистості майбутнього вчителя музики, представлені результати констатувального та всіх етапів формувального експерименту.

Відповідно до компонентів та структури означеного феномену визначено п'ять груп критеріїв готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності в школі.

Отже, першу групу (мотиваційно-цільовий компонент) складають критерії, які дозволяють з'ясувати міру сформованості мотивації студентів до навчання гри на музичному інструменті та можливості досягнення успіху в даній галузі, зокрема усвідомленість важливості виконавської підготовки для успішної професійної діяльності; спрямованість на суб'єкт-суб'єкту взаємодію

і співробітництво для досягнення високих результатів у навчальній діяльності; сформованість позитивного ставлення до навчально-виховної роботи в школі.

Показниками першої групи критеріїв стали: вияв студентами реальних цілей та стійких мотивів досягнення високих результатів у навчанні, умінь спрямовувати і використовувати свої особистісні якості на досягнення поставленої мети; наявність усвідомленого виконавського ідеалу, співставлення з яким викликає прагнення до більш повного виявлення і розвитку власних можливостей, інтересу до навчання, потреби в оволодінні різними видами виконавської діяльності; усвідомлення важливої ролі інструментально-виконавської підготовки в досягненні професійного успіху; прояв стабільного інтересу до спільної роботи з учнями у процесі педагогічної та виконавської практики.

Друга група критеріїв (емоційно-вольовий компонент) відображає ступінь емоційно-вольового ставлення до виконавської діяльності, а саме емоційного переживання власних успіхів або невдач; вольової стійкості та наполегливості у процесі навчальних занять; володіння емоційно-вольовим станом під час концертних виступів.

Показниками цієї групи виступають: наявність досвіду емоційно-вольового ставлення до навчальної діяльності та концертних виступів; задоволення від якості опанування музичним інструментом та музичним твором; вияв активності у процесі обговорення вражень від спілкування з творами мистецтва, здатність до сценічного перевтілення; наявність умінь оптимально коригувати процес та результат виконавської діяльності; спроможність емоційно відчувати та переживати власні навчальні досягнення.

Третя група критеріїв (креативно-інтерпретаційний компонент) дає можливість з'ясувати міру творчої спрямованості студентів у процесі навчання, зокрема самостійності та творчої ініціативи; технічної майстерності; сценічного втілення художньо-образного змісту твору та власного інтерпретаційного задуму.

Показниками у даній групі стали: наявність розвинених музично-виконавських здібностей (виразність інтонування та звуковилучення, артистичність та стабільність виконання, сформованість та «відпрацьованість» різних видів техніки); володіння процесом виконання («почуття цілого», «матеріалізація» художнього образу, стилістична відповідність); самостійність задуму, оригінальність вербальної та виконавської інтерпретацій; пріоритетність вибору нестандартних форм педагогічної діяльності.

Четверта група критеріїв (інформаційно-пізнавальний компонент) допомагає визначити рівень музично-теоретичної обізнаності й виконавських знань; володіння вміннями та навичками здобувати, систематизувати і відтворювати знання й нову інформацію; а також виявляти рівень знань для проведення музично-освітніх заходів у школі.

Показниками даної групи критеріїв визнано: здатність до смислової саморегуляції мистецьких знань, уміння їх систематизувати і вміло

використовувати в роботі над музичним матеріалом; бажання використовувати додаткові джерела інформації для розширення власного інтелектуально-творчого потенціалу; здатність до проведення художніх паралелей між стилевими напрямками та жанрами в музичному та інших видах мистецтва; знання педагогічного репертуару і специфіки виконавської діяльності в загальноосвітній школі; наявність умінь науково-обгрунтовано й цілеспрямовано формулювати і вирішувати музично-виховні завдання.

П'ята група критеріїв (оцінювально-рефлексивний компонент) спрямована на визначення міри: розвитку умінь аналітично-критичного оцінювання мистецьких явищ; здатності студентів до спостережень та самоспостережень, до адекватної самооцінки рівня власної виконавської підготовки та об'єктивного оцінювання інших; здатності до рефлексивно-змістового оцінювання педагогічних ситуацій.

Узагальненими показниками цієї групи критеріїв стали: сформованість музично-естетичних оцінок, художнього смаку та музичних уподобань, виконавських ідеалів, переконань у галузі фахової підготовки; спроможність визначати навчально-виховний потенціал музичного твору, передбачати труднощі в роботі над ними дітей і визначати способи їх подолання; прагнення критично оцінювати й прогнозувати результати власної виконавської і дослідницької діяльності, здатність усвідомлено визначати цілі та досягати їх.

Відповідно до цих критеріїв і показників у процесі констатувального експерименту було проведено діагностику інструментально-виконавської підготовки, що здійснювалась у двох напрямках: вивчення поглядів педагогічних працівників та викладачів вищих навчальних закладів на проблему якості інструментально-виконавської підготовки та безпосереднє оцінювання сформованості компонентів інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів.

Відповідно до першого напрямку було використано наступні діагностичні методи та методики: опитування, бесіди, анкетування, адаптовану методику Л.Турищевої (рейтинг особистісних якостей, необхідних для професійного успіху), методику Н.Журіна та Є.Львіна «Мотивація та мотиви» та методику Ю.Алієва «Задоволеність педагогічною діяльністю», методику В.Мушинського (визначення факторів, що стимулюють професійний успіх учителя), тест-опитувальник Є.Жарикова – Е.Крушельницького, тест-опитувальник Л.Калінінського. У межах другого напрямку констатувального експерименту проводилось цілеспрямоване педагогічне спостереження за процесом інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, проведено аналіз навчальних програм дисциплін інструментально-виконавського циклу та результатів заліків, академічних концертів, екзаменів, конкурсів, було адаптовано комплекс діагностичних методик (В.Петрушина, М.Рокича, К.Земфір у модифікації А.Реан, опитувальник А.Батаршева, шкалу самоповаги Розенберга). Також використовувались опитування, бесіди, анкетування, інтерв'ювання (усні й письмові), тести (на розпізнавання,

розрізнення або класифікацію наявних у студента знань; конструктивні, евристичні, нетипові тести), діагностичні завдання.

У цілому вивчення відповідей і поглядів учителів музики засвідчило невідповідність рівня виконавської підготовки тим вимогам, які висуваються до сучасного вчителя музики, враховуючи його навчальну, виховну та концертно-просвітницьку діяльність. Серед чинників, котрі зумовлюють такий стан, реципієнти називали невідповідність змісту дисциплін інструментально-виконавського спрямування вимогам сучасної школи (23,8%), невеликий обсяг набутого виконавського репертуару (21,1%), недостатній рівень виконавської майстерності викладачів (5,9%), обмеженість виконавських виступів (в якості соліста або концертмейстера) в процесі навчання (27,6%), низький початковий рівень готовності студентів до виконавської діяльності (20,6%).

У ході констатувального експерименту відповідно до визначених критеріїв було виокремлено діагностичні характеристики чотирьох з них, а саме: досконалого, достатнього, задовільного та низького рівнів інструментально-виконавської підготовки.

Досконалий (7,37%) рівень свідчить про цілеспрямоване педагогічне управління процесом інструментально-виконавської підготовки та створення на цій основі умов для формування успішної особистості вчителя музики. Він виявляється в усвідомленій і аргументованій мотивації успіху; артистичному втіленні виконавського задуму в реальному концертному виконанні; створенні виразної художньо-образної інтерпретації у процесі самостійного розучування музичних творів через відтворення авторського задуму та власного виконавського бачення; систематичному ознайомленні з інноваційними процесами у науково-методичних виданнях («Мистецтво та освіта», «Музика», збірники наукових праць), засобах масової інформації, вивченні практичного досвіду колег; сформованості художньо-естетичних смаків та ідеалів, музичних уподобань, суджень та оцінок музичних явищ.

Достатній (12,93%) рівень досягається в результаті методично обґрунтованого насичення індивідуальних занять інноваційними методиками навчання, організації семінарів, практикумів, залученості студентів до проектування власних виконавських програм для концертних виступів на екзаменах та в школі. Цей рівень характеризується стійким прагненням студентів досягти успіху в навчанні; розвиненістю емоційно-артистичної сфери виконавця; добре вираженою творчо-виконавською спрямованістю, що виявляється в здатності створювати змістовні навчально-виконавські проекти, реалізуючи їх разом з учнями в діалоговій взаємодії й творчому співробітництві; системності, достатності і гнучкості знань щодо історико-теоретичних основ інструментального виконавства та методики опрацювання музичних творів; здатністю оцінювати власні виконавські досягнення, педагогічні явища з позицій аксіологічного підходу на основі високого ступеня узагальнення; бажанням поповнювати свій тезаурус за рахунок сучасної інформації в педагогічній та мистецькій галузі.

Задовільний (43,23%) рівень свідчить про те, що спираючись на традиційний досвід, педагоги намагаються самостійно вирішувати питання оновлення змісту, технологій навчання, інтуїтивно використовуючи інноваційний досвід інших. Студенти з таким рівнем мають слабо виражену мотивацію успіху як у навчанні, так і в майбутній професійній діяльності; вони здатні до визначення і відтворення змісту музичного твору, але їх дії відзначаються певною стереотипністю та мало вираженою емоційною насиченістю; використовують знання та вміння розпізнавального й оцінного характеру, хоча виконавський аналіз музичних творів викликає у них труднощі; бажають займатися пошуковою діяльністю, але не мають навичок самостійної роботи; володіють відносно стійкою системою естетичних ціннісних орієнтацій; створюючи проекти навчально-виховної діяльності, методичні розробки, сценарії, здебільшого використовують за зразок існуючі аналоги.

Низький рівень (36,47%) говорить про невизначеність викладачів з методиками викладання; використання усталених форм і методів навчання; невеликий обсяг застосованого виконавського репертуару, який практично не оновлюється, що говорить про відсутність у педагогів навичок дослідницької діяльності та інноваційного пошуку. Відповідно студенти характеризуються мало усвідомленою мотивацією (не розуміють зв'язку майбутнього професійного успіху з рівнем власної інструментально-виконавської підготовки), індиферентною емоційно-вольовою сферою, недостатньою теоретичною обізнаністю, поверховим характером знань, що застосовуються фрагментарно у конкретних музичних творах за зразком, без чіткої аргументованості і виявлення особистісного ставлення, частково сформованою технічною майстерністю та непереконливими ціннісними орієнтаціями, відсутністю бажання здійснювати пошукову та концертну діяльність.

Результати констатувального експерименту підтвердили, що існуюча практика інструментально-виконавської підготовки у галузі музично-педагогічної освіти недостатньо відповідає сучасним вимогам до фахівців музичної галузі, що спонукало до апробації моделі (Рис.1.1) інструментально-виконавської підготовки (ІВП), впровадження якої здійснювалось у процесі формульованого експерименту у навчально-виконавській діяльності (НВД) студентів, організацію якого забезпечували п'ять взаємозалежних етапів: початково-установчий, організаційно-діяльнісний, інтелектуально-збагачувальний, реалізаційно-коректувальний, підсумково-оцінювальний.

Кожен з етапів передбачав оволодіння студентами новими виконавськими прийомами на тлі засвоєних раніше. Така послідовність надає можливість для постійного і багаторазового вправлення у виконавській діяльності, більш усвідомленого і поглибленого засвоєння мистецьких знань. У дисертації наголошується, що динамічне розгортання провідних етапів здійснюється спіралеподібним способом, згідно з яким зміст роботи на кожному етапі включає поступовий розвиток всіх компонентів, впровадження розроблених

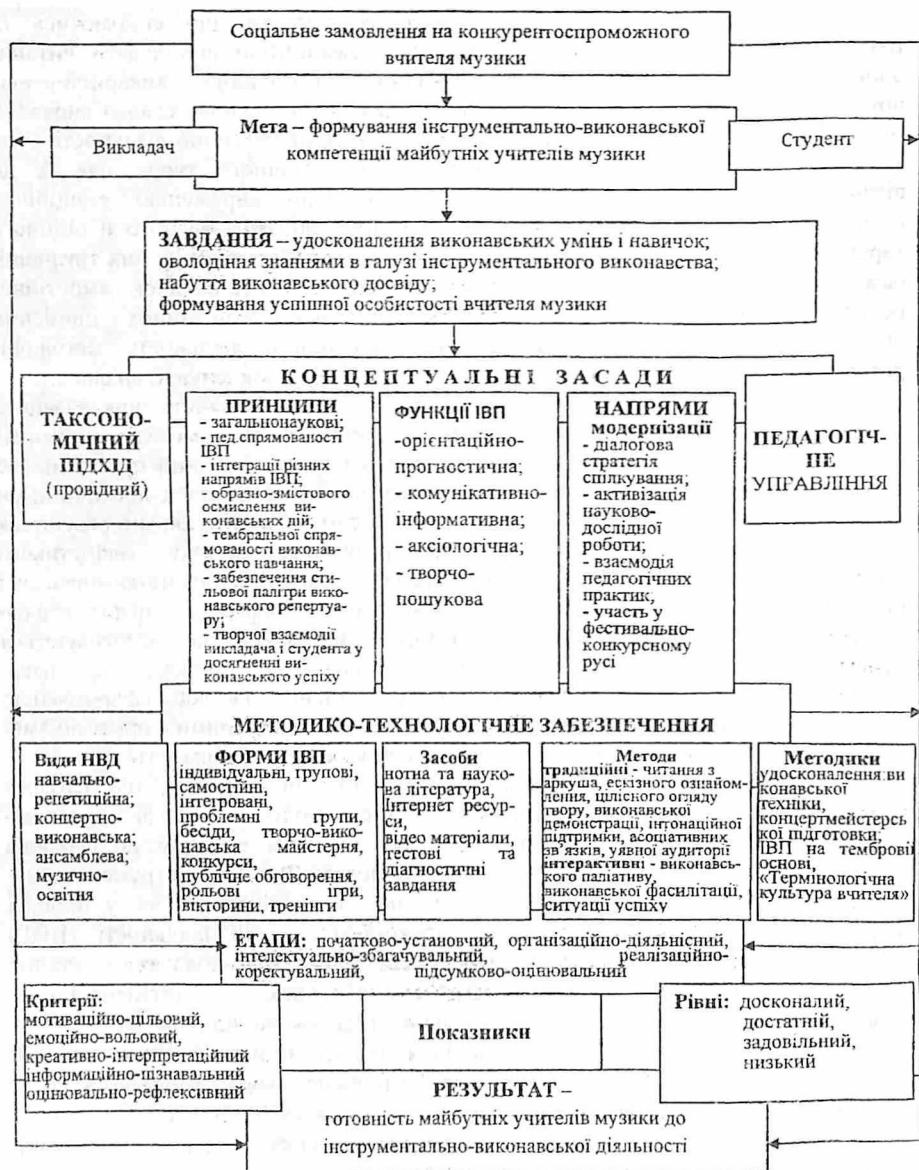

Рис.1.1. Модель інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики

педагогічних умов, форм і методів роботи зі студентами, застосування яких здійснюється з різною інтенсивністю. Ієрархічність етапів визначається збільшенням частки впровадження самостійних художньо-виконавських завдань, при цьому змінюється акцентуація певного різновиду навчально-виконавської діяльності, а відповідно й обсяг і зміст виконавського репертуару.

Перший етап, початково-установчий, спрямовувався на формування стійкого мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до музично-виконавської діяльності, усвідомлення цінностей обраної професії і на цій основі формування готовності майбутнього вчителя музики творити себе як успішну особистість. Завдання першого етапу полягали у визначенні навчально-виконавських цілей та перспектив виконавського та художньо-творчого розвитку студентів; у розвитку здатності розуміти і керувати власними емоційними переживаннями в процесі ознайомлення і виконання музичних творів, терплячість і володіння собою у педагогічному спілкуванні; у розвитку здатності отримувати, освоювати, відтворювати і перетворювати знання з різних психолого-педагогічних галузей у музично-педагогічну площину; в удосконаленні виконавської техніки, набутті творчих навичок; у формуванні вмінь бачити власні недоліки у виконанні музичних творів, усвідомлювати та оцінювати рівень своєї виконавської підготовки.

Другий, організаційно-діяльнісний етап, був зорієнтований на формування мотиву досягнення, в якому, на думку науковців, знаходить втілення прагнення особистості до самореалізації, потреба бути успішним у своїх діях. Це передбачало розв'язання наступних завдань: модифікація виконавського репертуару відповідно до мотивів і потреб студентів; розвиток здатності виявляти власні емоції і почуття в процесі виконання, наполегливості в досягненні виконавської досконалості; розширення світогляду студентів шляхом інтеграції знань з мистецтвознавства, музичного виконавства, методики та психолого-педагогічних дисциплін, забезпечення їх навичками використання великого об'єму інформації; формування власної естетичної позиції в питанні інструментального виконавства та педагогічної діяльності.

Третій, інтелектуально-збагачувальний етап, був спрямований на вирішення таких завдань: формування художньо-естетичних поглядів і потреб студентів; набуття виконавського досвіду та досвіду регулювання емоційно-вольовим станом під час концертних виступів у період виконавської і лекційно-виконавської практики, участі у виконавських фестивалях і конкурсах; підвищення виконавської майстерності за рахунок вивчення тембрових можливостей інструмента і вдосконалення виконавсько-творчих умінь та навичок; впровадження елементів науково-дослідної роботи в процес інструментально-виконавської підготовки, підвищення зацікавленості у студіюванні навчального матеріалу; формування термінологічної культури з метою більш усвідомленого і виваженого ставлення до термінологічних вказівок, що знаходяться в музичних текстах; ознайомлення та оволодіння різними формами індивідуальної роботи вчителя з учнями; самоаналіз

студентами сформованості власних якостей: відповідальності, дисциплінованості, цілеспрямованості, самокритичності, які є основою формування успішної особистості вчителя музики.

Четвертий, реалізаційно-коректувальний етап, передбачав вирішення низки наступних завдань: залучення студентів до концертмейстерської діяльності з метою формування потреби у виконавській творчості та установки на професійні успіх; формування емоційно-чуттєвої складової інструментально-виконавської підготовки за рахунок вивчення української романсової та оперної спадщини; удосконалення артистичних навичок, розвиток спроможності реалізовувати власні творчі ідеї в процесі навчання і концертних виступів; розвиток інтересу до пошуку інформації мистецько-педагогічної спрямованості в науковій літературі; формування власної естетичної позиції в питаннях інструментального виконавства та педагогічної діяльності.

П'ятий, підсумково-оцінювальний етап, передбачав закріплення, розширення та поглиблення професійно-педагогічних знань, виконавських умінь і навичок, набутих на попередніх етапах експерименту; визначення ступеня професійної придатності та рівня педагогічної спрямованості студентів на майбутній професійний успіх, виявлення їх наукової ерудиції, здатності самостійно визначати головні і другорядні цілі, формулювати ідеї, напрями нових педагогічних досліджень; розвиток умінь розробляти мистецькі заходи та просвітницькі проекти, виявляти й узагальнювати виконавський і педагогічний досвід.

Визначення результатів формувального експерименту відбувалось із застосуванням комплексу діагностичних методик, які були єдиними для всіх експериментальних і контрольних груп, що дало змогу достовірно простежити динаміку змін у рівнях готовності до інструментально-виконавської діяльності студентів на початку і після завершення експерименту.

Для виявлення статистично значущих відмінностей у рівнях готовності до інструментально-виконавської діяльності студентів контрольної та експериментальної груп було використано метод статистичних гіпотез. Аналіз результатів статистичного опрацювання експериментальних даних з використанням критерію Пірсона (Табл.1) дозволяє припустити рівність умов у контрольних та експериментальних групах перед проведенням експерименту. Більш високий рівень готовності в експериментальних групах у порівнянні з контрольними після формувального експерименту пояснюється педагогічним ефектом використання запропонованих методик навчання. На основі аналізу кількісних результатів підсумково-оцінювального етапу в експериментальних групах зафіксовано позитивні зміни у рівнях готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності, зокрема, досконалого рівня володіння інструментом досягли 5,82 % студентів з освітою музична школа і 29,34 % із спеціальною середньою освітою. Якщо на початку експерименту у цих групах переважав задовільний і низький рівні (особливо у студентів з початковою

Таблиця 1

Порівняння рівнів готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності на початку і після формувального експерименту

Рівні	Ег/Мш Абс	Ег/Мш %	Кг/Мш Абс	Кг/Мш %	Ег/Ссо Абс	ЕЕг/Сс о%	Кг/Ссо Абс	Кг/Ссо %
на початку формувального експерименту								
Досконалий	0	0	0	0	1	1,1	1	1,24
Достатній	0	0	0	0	3	3,52	3	3,75
Задовільний	33	43,49	38	42,21	46	54,11	46	57,51
Низький	52	56,51	52	57,79	36	41,26	30	37,5
N	85	100	90	100	85	100	80	100
Значення статистики критерію χ^2	0,66				1,2			
Критичне значення критерію χ^2	7,82				7,82			
після формувального етапу експерименту								
Рівні	Ег/Мш Абс	Ег/Мш %	Кг/Мш Абс	Кг/Мш %	Ег/Ссо Абс	Ег/Сс %	Кг/Ссо Абс	Кг/Ссо %
Досконалий	5	5,82	0	0	25	29,34	3	3,72
Достатній	38	44,73	18	20,32	44	57,32	20	28,12
Задовільний	22	25,84	42	46,34	10	11,55	39	48,73
Низький	10	23,61	30	33,34	1	1,79	18	19,43
N	85	100	90	100	85	100	80	100
Значення статистики критерію χ^2	22,85				37,65			
Критичне значення критерію χ^2	7,82				7,82			

музичною освітою), то після його закінчення домінуючим став достатній (44,73% (Мш) і 57,32% (ССО)) рівень.

Що ж стосується контрольних груп, то показники досконалого рівня в них майже не змінювались упродовж всієї дослідно-експериментальної роботи (на 2,2% підвищився в групі ССО). Значний процент студентів з низьким рівнем готовності (приблизно біля 25% для обох груп) свідчить про необхідність впровадження інноваційних методик навчання в практику підготовки вчителів музики.

Для остаточної перевірки отриманих результатів ми провели підрахунок за критерієм Вілкоксона, який враховує не тільки знак різниці між групами, які порівнюються, але й між рівнями. Оскільки всі отримані значення критерію для контрольної групи менші граничного значення, то можна припустити, що в них не відбулося статистично значущого зростання. В експериментальних даних всі отримані значення більші за граничне ($T_{(p=0,05)} = 4$), що говорить про суттєве зростання рівнів готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності в загальноосвітній школі.

Необхідно зазначити, що позитивна динаміка спостерігалась протягом усіх етапів формувального експерименту, що говорить про ефективність і доцільність упровадження концептуальних засад та методико-технологічного забезпечення інструментально-виконавської підготовки вчителів музики в педагогічних університетах.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретико-методологічне узагальнення і запропоноване нове вирішення наукової проблеми інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики в педагогічних університетах. Результати експериментального дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких висновків:

1. Історико-теоретичний аналіз становлення теорії та методики інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики дозволив виявити її глибокі історичні корені, пов'язані з періодом зародження музично-інструментального виконавства як складової музичної культури людства (перш. пол. XVI ст.). З'ясовано, що науково-методична думка спрямовувалась на вивчення різних аспектів інструментально-виконавської підготовки: від удосконалення виконавських здібностей, умінь і навичок до виховання цілісної та гармонійної особистості, здатної досягати виконавського успіху. Здійснена систематизація методичних видань у галузі інструментально-виконавської підготовки та виконавської діяльності (з XIV по XIX ст.), порівняльно-змістовий аналіз дозволив розкрити еволюцію ідей, цілей, методів, принципів навчання в теорії і практиці виконавської підготовки, прослідкувати наступність її принципових і методичних засад, зв'язок із естетичними ідеалами епохи, удосконаленням музичних інструментів, вимогами суспільства до педагогічної і виконавської практики.

2. Визначено педагогічну сутність інструментально-виконавської підготовки, здійснено термінологічну характеристику її понятійного апарату. Побудовано понятійно-термінологічний класифікатор, що дозволило виокремити й систематизувати ієрархізовані групи дефініцій – загальну, базову і похідну – пов'язаних із ключовим поняттям дослідження «інструментально-виконавська підготовка». Доведено, що згідно з сучасними науковими поглядами інструментально-виконавську підготовку майбутніх учителів музики необхідно розглядати як процес, а готовність як результат оволодіння студентами необхідними знаннями у галузі музичного мистецтва в єдності із уміньми їх практичного відтворення у виконавській діяльності та досвідом впровадження в педагогічну практику, на основі яких у них формується професійно-педагогічна спрямованість та ціннісне ставлення до музично-педагогічної професії.

3. Розроблено зміст і структуру інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, що включає впорядкований взаємозв'язок

мотиваційно-цільового, емоційно-вольового, креативно-інтерпретаційного, інформаційно-пізнавального, оцінювально-рефлексивного компонентів.

На основі аналізу сучасної соціокультурної ситуації виявлено основні тенденції розвитку теорії та методики інструментально-виконавської підготовки сучасного періоду: гуманізація – визнання пріоритетів особистісних освітніх цінностей при проєктуванні аксіологічно й творчо зорієнтованого змісту інструментально-виконавської підготовки; інноваційність – поширення здобутків інноваційного пошуку викладачів виконавських дисциплін у вузівську практику та практику шкільної освіти, використання педагогічного експерименту як основної форми продукування нових виконавських технологій, методик і програм; модернізація – осучаснення навчальних курсів і програм інструментального циклу у вищих педагогічних навчальних закладах відповідно до оновлених державних стандартів, урізноманітнення моделей підготовки фахівців в інструментально-виконавській діяльності; інтеграційність – удосконалення організації інструментально-виконавської підготовки та поглиблення її змісту за рахунок інтеграції традиційних виконавських методик з новітніми науковими концепціями та ідеями, художньо-творчими формами і методами мистецького навчання; діалогізація – як переосмислення вихідних світоглядних позицій наукового пізнання, притаманних парадигмі монологічності, що до останнього часу була панівною в практиці інструментально-виконавської підготовки; акмеологічність – посилення відповідальності викладачів за якісну підготовку фахівців мистецького профілю, відстоювання високого рівня професійного володіння музичним інструментом в музично-педагогічній галузі.

4. Розроблено та обґрунтовано концептуальні засади дослідження. Виявлено, що підвищення якості інструментально-виконавської підготовки детермінується впровадженням у систему навчання таксономічного підходу як основи і механізму стимулювання студентів до успіху у навчальній і майбутній професійній діяльності на основі системи науково-обґрунтованих цілей, спрямованих на оволодіння психолого-педагогічними, методичними і виконавськими знаннями, уміннями і навичками, активізацію потенціальних можливостей студентів; професійне зростання та всебічну рефлексію результатів.

Розроблено та обґрунтовано принципи інструментально-виконавської підготовки, визначено педагогічні умови її ефективного функціонування: спрямування процесу інструментально-виконавської підготовки на високий рівень готовності студентів до виконавської діяльності в загальноосвітній школі; формування відношення до виконавської діяльності як особливо значущої сфери фахової підготовки, необхідної для досягнення професійного успіху; забезпечення цілісності процесу формування успішної особистості вчителя музики у гармонійному взаємозв'язку її інтелектуальної, емоційно-почуттєвої та морально-естетичної сфер; взаємоузгодженість традиційних та інноваційних методик і програм, що уможливило реалізацію єдиної навчальної

стратегії інструментально-виконавської підготовки вчителів музики; єдності централізованого та децентралізованого управління, в межах якого суб'єкти навчання у своїй творчо-виконавській діяльності набувають значної автономності.

Виявлено особливості управління в галузі інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики; функції управління (контроль, координація, регулювання), різновиди управління (співробітництво, протиборство, компроміс); засоби управлінського впливу (мотивація, стимулювання, активізація і натхнення); методи управління (переконання, навіювання, налагодження міжособистісних комунікацій, моральне заохочення, особистісний приклад, створення і підтримка сприятливого морального клімату на заняттях), основні особистісні і професійні якості, що забезпечують успішність педагогічного управління.

Окреслено основні орієнтири модернізації інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, зокрема: орієнтація процесу навчання гри на музичних інструментах на діалогову стратегію спілкування, активне залучення студентів до науково-дослідної діяльності, використання комплексу педагогічних практик, участь студентів у музично-виконавському фестивально-конкурсному русі.

5. З'ясовано, що ідея формування успішної особистості вчителя музики відображає найпрогресивніші гуманістичні уявлення науковців про спрямованість і завдання музичної освіти і, разом із тим, є результатом багатовікових пошуків вчених, у яких відбилися історичні, педагогічні, загально-мистецькі і музично-педагогічні явища. Виявлено соціальні, культурно-освітні та особистісні фактори, що детермінують розвиток потенціальних можливостей кожного студента, і забезпечують готовність майбутніх учителів музики до успішної інструментально-виконавської діяльності.

6. Розроблено теоретико-технологічне забезпечення інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, що в контексті з сучасними тенденціями розвитку мистецької освіти передбачає творчо-виконавську та пізнавально-самостійну спрямованість навчання на основі системного поєднання традиційних форм і методів навчання з інноваційними (проекти, методи і методики), впровадження спецкурсу «Методичні засади виконавської майстерності», творчої аналітико-виконавської майстерні, технічно-розвивальних, художньо-творчих, інтелектуальних та аналітичних завдань; складання індивідуальних програм виконавського розвитку, активної участі студентів у музичних конкурсах і фестивалях.

7. Здійснено педагогічну діагностику сучасного стану інструментально-виконавської підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів, яка відбувалась у два етапи на основі розроблених критеріїв, застосування адаптованих методик та діагностичних завдань. Обґрунтовані рівні готовності до інструментально-виконавської діяльності включають низький, задовільний, достатній і досконалий, які відрізняються сформованістю стабільного інтересу

до виконавської діяльності, теоретичною обізнаністю у виконавській сфері, здатністю до рефлексивно-смыслового оцінювання виконавських дій та педагогічних ситуацій. Результати констатувального експерименту засвідчили переважання у студентів задовільного 43,23% та низького 36,47% рівнів, досконалий та високий рівні склали відповідно 7,93% і 12,93%. Такі показники пов'язуються нами з орієнтацією більшості викладачів вищих педагогічних навчальних закладів на середньо-статистичний рівень готовності студентів до виконавської діяльності, низьким початковим рівнем виконавських знань, умінь і навичок студентів, ігноруванням діагностичної складової в контролі та оцінюванні результатів навчання, недостатньою спрямованістю викладачів на використання інноваційних методик навчання.

8. Експериментально перевірено дієвість моделі інструментально-виконавської підготовки, яка забезпечує загальнокультурну, педагогічну, музично-методичну і виконавську основу формування успішної особистості вчителя музики, реалізує наступність, інтеграцію та диференціацію інструментально-виконавської підготовки студентів, що знаходить свій прояв у змісті, технологіях навчання, адже виконавська підготовка вчителів музики здійснюється на різних музичних інструментах.

Оптимальними етапами її реалізації визначено початково-установчий, організаційно-діяльнісний, інтелектуально-збагачувальний; реалізаційно-коректувальний, підсумково-оцінювальний. Етапність пов'язана, насамперед, із підвищенням складності навчально-виконавських завдань, а також із розширенням кількості виконавських прийомів, які майбутні вчителі музики можуть свідомо застосовувати в процесі виконавської діяльності. Визначені етапи слід розцінювати як принципову схему, як узагальнену систему послідовних дій. Разом з тим, зміст роботи на кожному з визначених етапів може бути певною мірою модифікований залежно від індивідуальності студента.

Комплексне вивчення динаміки підвищення рівня готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності засвідчило тенденцію поетапного переходу студентів експериментальних груп з низького на достатній і досконалий рівні. Результати підсумково-оцінювального етапу експерименту показали значний приріст досконалого (до 5,82 % (Мш) і 29,34 % (ССО)) і високого (до 44,73% (Мш) і 57,32% (ССО)) рівнів інструментально-виконавської підготовки студентів в експериментальних групах, що свідчить про ефективність розробленої і впровадженої моделі інструментально-виконавської підготовки вчителів музики.

Проведене дослідження дозволило виділити і конкретизувати напрямки подальших наукових і практичних пошуків у річищі сучасних інноваційних перетворень системи мистецької освіти. До них можна віднести визначення шляхів модернізації фахової підготовки вчителів музики; упорядкування існуючих методик навчання гри на музичних інструментах з метою створення нового навчально-методичного забезпечення виконавської підготовки вчителів

музики; теоретичне обґрунтування наступності в професійній підготовці фахівців мистецької галузі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографія

1. Мозгальова Н.Г. Теорія та методика інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики : монографія / Н.Г. Мозгальова : за наук. ред. О.П. Щолокової. – В. : «Меркьюрі-Поділля», 2011. – 486 с.

Статті у фахових виданнях з педагогіки

2. Мозгальова Н.Г. Методичні основи успішності радянського учительства в музичній сфері / Н.Г. Мозгальова // Наукові записки ВДПУ імені М.Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : збірник наукових праць. – Вінниця, 2009. – Вип. 26. – С. 9 – 12.

3. Мозгальова Н.Г. Витоки становлення теорії та методики фортепіанної підготовки / Н.Г. Мозгальова // Наукові записки. Серія : педагогічні та історичні науки. – К. : Вид-во НПУ, 2009. – Вип. 83. – С. 179 – 187.

4. Мозгальова Н.Г. Категорія успіху: історико-філософська ретроспектива / Н.Г. Мозгальова. // Наукові записки. Серія : педагогічні та історичні науки [укладач Макаренко Л.Л.] – К. : Вид-во НПУ, 2008. – Вип.74. – С. 145 – 160.

5. Мозгальова Н.Г. Вивчення досвіду видатних піаністів – складова успішності підготовки вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія : філософія, педагогіка, психологія : збірник наукових праць. – К. : Вид-во НПУ, 2009. – С. 83 – 88.

6. Мозгальова Н.Г. Аналіз успішності виконавської діяльності видатних піаністів другої половини 20 ст. / Н.Г. Мозгальова // Наукові записки. Серія: педагогічні та історичні науки : збірник наукових статей : [укладач Дмитренко П, Макаренко Л.]. – К. : Вид-во НПУ, 2008. – Вип.74. – С. 145 – 152.

7. Мозгальова Н.Г. Передумови успішності видатних виконавців першої половини ХХ століття / Н.Г. Мозгальова // Теоретичні та практичні питання культурології : збірник наукових статей. – Мелітополь : «Рана», 2009. – Вип. ХХІ. – Част. II – С. 137 – 140.

8. Мозгальова Н.Г. Теоретичні основи дослідження проблеми музично-пізнавальних здібностей / Н.Г. Мозгальова, В.І. Пальоний // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наук. праць. – Київ-Вінниця, 2004. – Вип.6. – С. 43 – 49.

9. Мозгальова Н.Г. Сучасна музика українських композиторів для дітей та її виховні можливості / Н.Г. Мозгальова // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : збірник наукових праць УДПУ імені Павла Тичини. – К. :

2005. – №14. – С. 146 – 151.

10. Мозгальова Н.Г. Науково-методичні засади викладання курсу «Методичні основи виконавської майстерності майбутнього вчителя музики» / Н.Г. Мозгальова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія та методика мистецької освіти : збірник наук праць. – К. : Вид-во НПУ, 2004. – Вип.1 (6). – С. 195 – 194.

11. Мозгальова Н.Г. Педагогічні умови формування музично-пізнавальних здібностей учнів початкових класів / Н.Г. Мозгальова // Наукові записки ВДПУ імені М.Коцюбинського Серія : Педагогіка і психологія : збірник наукових праць. – Вінниця, 2005. – Вип. 12. – С. 144 – 147.

12. Мозгальова Н. Особливості розвитку творчої самостійності молодших школярів на уроках музики в загальноосвітній школі / Наталія Мозгальова // Педагогічний пошук. Науково-методичний вісник. – Луцьк : ВІППО, 2006. – №3 (51). – С. 57 – 60.

13. Мозгальова Н.Г. Питання наступності в професійній підготовці вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія та методика мистецької освіти : збірник наук праць. – К. : Вид-во НПУ, 2008. – Вип.6 (11). – С.11 – 14.

14. Мозгальова Н.Г. Категорія успіху: психологічний аспект / Н.Г.Мозгальова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : збірник наукових праць. – К. : Вид-во НПУ, 2008. – С. 15–17.

15. Мозгальова Н. Проблема успіху в історії педагогічної думки / Наталія Мозгальова // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – Ровно : «Палірус Друк», 2008. – С. 108 – 111.

16. Мозгальова Н.Г. Погляди провідних українських педагогів на проблему успішності фортепіанної підготовки вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти : збірник наукових праць. – К. : Вид-во НПУ, 2009. – Вип.17 (12). – С. 44 – 49.

17. Мозгальова Н.Г. Методологічні основи успішності інструментально-виконавської підготовки вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Наукові праці. Серія : педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк, 2009. – Вип. 5 (155) – част. II. – С. 250 –155.

18. Мозгальова Н. Експерно-аналітичний аналіз якості інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики / Наталія Мозгальова // Мистецька освіта : зміст, технології, менеджмент : збірник наукових праць. – Київ, 2010. – Вип. 5. – С. 200 – 211.

19. Мозгальова Н.Г. Інструментально-виконавська підготовка вчителя музики: сутність і базові поняття / Н.Г. Мозгальова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : збірник наукових праць. – К. : Вид-во НПУ, 2010. – Вип. 11 (21) – С. 33 – 36.

20. Мозгальова Н.Г. Сучасні освітні технології навчання в практиці інструментально-виконавської підготовки вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Наукові записки ВДПУ імені М.Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : збірник наукових праць. – Вінниця, 2009. – №29. – С. 162 – 167.

21. Мозгальова Н. Аксіологічна складова інтеграційної моделі інструментально-виконавської підготовки вчителя музики / Наталія Мозгальова // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – Ровно : «Папірус Друк» 2010. – С. 121–125.

22. Мозгальова Н.Г. Дитячі опери українських композиторів в практиці інструментально-виконавської підготовки вчителів музики / Н.Г. Мозгальова // Вісник Запорізького національного університету : Педагогічні науки : збірник наукових статей. – Запоріжжя, 2010. – №1 (12). – С. 80 – 83.

23. Мозгальова Н.Г. Теоретичні основи управління якістю інструментально-виконавської підготовки вчителів музики / Н.Г. Мозгальова // Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис. – Додаток 4, том IV (16). – К. : «Гнозис», 2009. – С. 320 – 330.

24. Мозгальова Н.Г. Змістове наповнення поняття «інструментально-виконавська підготовка» вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія та методика мистецької освіти : зб. наук праць. – К. : НПУ, 2009. – Вип. 9 (14). – С. 39 – 42.

25. Мозгальова Н.Г. Вплив соціальних чинників на успішність інструментально-виконавської підготовки вчителів музики / Н.Г. Мозгальова // Вісник ЛНУ імені Т.Шевченка : Педагогічні науки : збірник наукових праць. – Луганськ, 2010. – С. 34 – 41.

26. Мозгальова Н.Г. Науково-дослідна робота як засіб формування успішної особистості вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць. – Кривий Ріг, 2011. – С. 170 – 176.

27. Мозгальова Н.Г. Інтеграційний і тезаурусний підходи як методологічні орієнтири дослідження інструментально-виконавської підготовки вчителів музики / Н.Г. Мозгальова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. – Київ-Вінниця, 2012. – Вип. 30. – С. 419 – 424.

Статті та тези у збірниках матеріалів конференцій

28. Мозгальова Н.Г. Творча самостійність як професійна якість вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Актуальні проблеми культурологічного та музично-естетичного виховання. – Вінниця : ВДПУ, 2003. – Вип. 1 – С. 42 – 43.

29. Мозгальова Н.Г. До питання про педагогічну майстерність вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Актуальні проблеми культурологічного та музично-естетичного виховання. – Вінниця : ВДПУ, 2004. – Вип. 2. – С. 15 – 19.

30. Мозгальова Н.Г. Шляхи оптимізації викладання курсу «Методичні засади формування виконавської майстерності студентів музично-педагогічних

факультетів» / Н.Г. Мозгальова // Динаміка наукових досліджень, 2004 : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. – Д. : Наука і освіта, 2004. – том. 6. – С. 7 – 8.

31. Мозгальова Н.Г. Гнат Танцюра – фольклорист та ентограф Поділля / Н.Г. Мозгальова, В.І. Пальоний // Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. Серія : історія. – Вінниця, 2004. – Вип. VIII. – С. 263 – 267.

32. Мозгальова Н.Г. До питання творчого доробку М.Д. Леонтовича / Н.Г. Мозгальова, В.І. Пальоний. // Динаміка наукових досліджень, 2004 : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. – Д.: Наука і освіта, 2004. – том. 6. – С. 39 – 42.

33. Мозгальова Н.Г. Педагогічні умови формування творчої самостійності підлітків на позакласних музичних заняттях / Н.Г. Мозгальова, І.Г. Барановська // Теорія і практика управління педагогічними процесами : тези доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса : ПДПУ, 2005. – С. 9 – 10.

34. Мозгальова Н.Г. Інтеграція мистецьких знань – необхідна умова сучасної підготовки майбутнього вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти : збірник матеріалів науково-методологічного семінару. – Чернівці : Зелена Буковина, 2007. – С. 85 – 87.

35. Мозгальова Н.Г. Розвиток музично-пізнавальних здібностей як складова успішної підготовки вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Психолого-педагогічні аспекти розвитку пам'яті та творчого мислення : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. – Вінниця, 2008. – С. 65 – 68.

36. Мозгальова Н.Г. Мотиваційні основи професійної підготовки вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Розвиток освіти в умовах поліетнічного регіону : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Ялта, 2008. – Вип. 4. – Част. II. – С. 54 – 57.

37. Мозгальова Н.Г. Успішність навчання як проблема сучасної педагогіки / Н.Г. Мозгальова // Теорія і практика матеріально-художньої культури : збірник матеріалів. – Харків : ХДАДіМ, 2008. – № 10. – С. 107 – 108.

38. Мозгальова Н.Г. Форми і методи управління якістю інструментально-виконавської підготовки вчителів музики / Н.Г. Мозгальова // Розвиток наукових досліджень : матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава : «Інтер-Графіка», 2010. – Том 10. – С. 130 – 132.

39. Мозгальова Н.Г. Проблема соціальної адаптації піаністів до концертної діяльності / Н.Г. Мозгальова // Психолого-педагогічні аспекти соціалізації особистості в умовах сучасного суспільства : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Вінниця, 2009. – С. 138 – 142.

40. Мозгальова Н.Г. Вивчення термінологічного апарату як провідна умова створення підручника з методики інструментально-виконавської підготовки вчителя музики / Н.Г. Мозгальова // Український шкільний підручник у європейському вимірі : матеріали Міжнародної науково-практичної

конференції. – Вінниця, 2009. – С. 193 – 197.

41. Мозгальова Н.Г. Професійне становлення вчителів музики в процесі інструментально-виконавської підготовки / Н.Г. Мозгальова // Професійне становлення особистості : проблеми і перспективи : матеріали V міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький, 2009. – С. 456 – 460.

42. Мозгальова Н.Г. Філософія освіти: гуманістичний підхід / Н.Г.Мозгальова // Школа та суспільство: пошуки культуротворчої парадигми освіти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Мелітополь, 2009. – С. 131–134.

43. Мозгальова Н.Г. Вивчення творчості буковинських композиторів в практиці інструментально-виконавської підготовки вчителів музики / Н.Г.Мозгальова // Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти : науково-методичний журнал. – Чернівці, 2010. – Вип.1. – С. 86 – 89.

44. Мозгалева Н.Г. Периодизация инновационного опыта в украинской педагогике XX столетия / Н.Г. Мозгалева // Инновационные технологии в естественнонаучном образовании школы и вуза : материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Казань : ТГГПУ, 2010. – Ч.1. – С. 341 – 345.

45. Мозгалева Н.Г. Формирование личности учителя музыки в процессе инструментально-исполнительской подготовки / Н.Г. Мозгалева // Художественное образование : проблемы и перспективы : материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием. – Красноярск, 2010. – С. 182 – 186.

46. Мозгалева Н.Г. Совершенствование инструментально-исполнительской подготовки учителя музыки / Н.Г. Мозгалева // Актуальные проблемы педагогики искусства : материалы II Международной научно-практической конференции. – Могилев, 2010. – С. 103 – 106.

47. Мозгалева Н.Г. Современные подходы к моделированию инструментально-исполнительской подготовки учителей музыки / Н.Г.Мозгалева // Современные технологии образования взрослых : сборник научных статей. – Гродно : ГрГУ им. Я.Купалы, 2011. – С. 134–137.

48. Мозгальова Н.Г. Методологічне обґрунтування структурних компонентів інструментально-виконавської підготовки вчителя музики / Н.Г.Мозгальова // Художня культура і освіта : традиції, сучасність, перспективи : збірник наукових статей. – Мелітополь, 2010. – Вип.1 – С. 89 – 95.

49. Мозгальова Н.Г. Романси українських композиторів в практиці інструментально-виконавської підготовки / Н.Г. Мозгальова // Слов'янське музичне мистецтво у контексті європейської культури : проблеми і перспективи розвитку мистецької освіти в Україні : матеріали засідання «круглого столу» наукових керівників студентських робіт. – Вінниця, 2009. – С. 99–101.

50. Мозгальова Н.Г. Результати констатувального експерименту з визначення якості інструментально-виконавської підготовки вчителів музики / Н.Г.Мозгальова // Педагогічна майстерність як система професійних і

мистецьких компетентностей : збірник матеріалів VI мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О.П. Рудницької. – Ч. : Зелена Буковина, 2011. – С. 168 – 171.

51. Мозгальова Н.Г. Гуманістична спрямованість інструментально-виконавської підготовки вчителя як умова розвитку творчих здібностей дитини / Н.Г. Мозгальова, І.Г. Герасимова // Актуальні проблеми розвитку особистості в системі дошкільної та загальної середньої освіти : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції. – Вінниця, 2010. – С. 58 – 62.

52. Мозгальова Н.Г. Гендерна свідомість як складова гуманізації професійної підготовки сучасного педагога / Н.Г. Мозгальова, І.Г. Герасимова // Духовно-моральне виховання та професіоналізація особистості : виклики ХХ століття : матеріали Міжнародної науково-методичної конференції. – Київ-Вінниця, 2010. – С. 60 – 62.

Методичні рекомендації та програми

53. Мозгальова Н.Г. Програма з спецкурсу “Методичні засади формування виконавської майстерності студентів музично-педагогічних факультетів” / Н.Г. Мозгальова. – Вінниця, 2004. – 12 с.

54. Мозгальова Н.Г. Методичні рекомендації з формування музично-пізнавальних здібностей учнів початкових класів / Н.Г. Мозгальова. – Вінниця, 2004. – 10 с.

55. Мозгальова Н.Г. Методичні рекомендації з розвитку творчої самостійності учнів початкових класів на уроках музики (для студентів музично-педагогічних факультетів) / Н.Г. Мозгальова. – Вінниця, 2005. – 15 с.

56. Мозгальова Н.Г. Перші кроки до співацької майстерності (Художньо-творча самореалізація студентів у співацькій діяльності) : методичні рекомендації / Н.Г. Мозгальова, І.Г. Барановська. – Вінниця, 2009. – 50 с.

57. У країну творчості через світ народного мистецтва : навчально-методичний посібник / Н. Мозгальова, І. Барановська. – Вінниця, 2011. – 134 с.

АНОТАЦІЇ

Мозгальова Н.Г. Теорія та методика інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02. – теорія та методика музичного навчання – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2012.

У дисертації досліджено методологічні, теоретичні й методичні засади інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. Обґрунтовано та розроблено концепцію інструментально-виконавської підготовки вчителів музики у вищих навчальних закладах освіти, окреслено її сутність, зміст, компонентну структуру, педагогічні умови і принципи.

Запропоновано модель інструментально-виконавської підготовки, зміст якої забезпечує організацію, управління та проектування навчального процесу; взаємопов'язує зміст, форми, методи та засоби навчання, реалізує наступність, інтеграцію та диференціацію інструментального навчання студентів; сприяє формуванню успішної особистості вчителя музики на основі розвитку стійкого інтересу до професії, поглиблення та збагачення музично-теоретичних знань, виконавських умінь, навичок і здібностей. Провідними напрямками модернізації інструментально-виконавської підготовки визначено орієнтацію процесу навчання гри на музичних інструментах на діалогову стратегію спілкування, активне залучення студентів до науково-дослідної діяльності, їх участь у музично-виконавському фестивально-конкурсному русі, використання комплексу педагогічних практик з метою практичного застосування набутих наукових знань та виконавських умінь і навичок.

Використання розроблених критеріїв і показників забезпечило діагностування компонентів інструментально-виконавської підготовки (мотиваційно-цільового, емоційно-вольового, креативно-інтерпретаційного, інформаційно-пізнавального, оцінювально-рефлексивного) та виявило її потенціальні можливості у формуванні успішної особистості майбутнього вчителя музики. На формувальному етапі експерименту впроваджено серію проектів, низку інноваційних методів і методик, спрямованих на значне підвищення якості інструментально-виконавської підготовки.

Ключові слова: інструментально-виконавська підготовка, готовність до інструментально-виконавської діяльності, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, методи, методики, модель, учитель музики, таксономічний підхід, успіх, якість.

Мозгалева Н.Г. Теория и методика инструментально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.02. – теория и методика музыкального обучения – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2012.

Диссертация посвящена проблеме повышения качества инструментально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки. Изучено, систематизировано и проанализировано современное состояние разработки проблемы в педагогической науке и образовательной практике.

В диссертационной работе представлен новый концептуальный подход к проблеме повышения качества инструментально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки. Обосновано, что повышение качества инструментально-исполнительской подготовки учителей музыки детерминруется реализацией в процессе обучения таксономического подхода как основы и механизма стимулирования студентов к успеху в учебной и будущей профессиональной деятельности. Интегральный результат инструментально-исполнительской подготовки выражается в готовности

будущих учителей музыки к инструментально-исполнительской деятельности в общеобразовательной школе.

Ретроспективный анализ научных работ позволил выявить эволюцию идей, целей, методов и принципов обучения в теории и практике исполнительской подготовки, проследить их последовательную взаимосвязь и взаимодействие. В результате анализа и систематизации исследовательского материала разработан понятийно-терминологический классификатор, в котором выделены иерархизованные группы дефиниций, сконцентрированные вокруг ключевого понятия — инструментально-исполнительская подготовка. Предложенная структура инструментально-исполнительской подготовки включает мотивационно-целевой, эмоционально-волевой, креативно-интерпретационный, информационно-познавательный, оценочно-рефлексивный компоненты.

В процессе исследования выявлены основные тенденции современного развития теории и методики инструментально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки: гуманизация, модернизация, диалогизация, акмеологичность, интеграционная и инновационная направленность. Научно обосновано, что реализация таксономического, системного, аксиологического, гуманистического, компетентностного, культурологического, семиотико-информационного, тембрового подходов в практике музыкально-педагогических факультетов позволит реализовать возможности исполнительских дисциплин, форм и методов обучения для повышения качества инструментально-исполнительского обучения.

В исследовании раскрываются теоретические, содержательные и организационно дидактические основы построения модели исполнительской подготовки, которая отображает концептуальные основы, цели, задания, принципы, методико-технологическое обеспечение исполнительской подготовки будущего учителя музыки. Ориентация на данную модель позволяет развивать познавательный интерес, потенциальные возможности, исполнительские способности, умения и навыки, самостоятельность будущих учителей музыки. Определены оптимальные этапы апробации модели, которые необходимо рассматривать как схематичный план действий, так как содержание занятий может корректироваться в зависимости от индивидуальных особенностей студентов. Определены педагогические условия эффективности инструментально-исполнительской подготовки: ориентация учебного процесса на высокий уровень готовности студентов к исполнительской деятельности; формирование отношения к исполнительской деятельности как важной составляющей подготовки учителя музыки, необходимой для достижения профессионального успеха; обеспечение целостности формирования личности учителя музыки во взаимосвязи интеллектуальной, эмоциональной и морально-эстетических сфер; использование традиционных и интерактивных методов, инновационных методик обучения.

Технологическое обеспечение инструментально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки включает теоретическую и практическую составляющие дисциплин инструментального цикла, участие в фестивалях и конкурсах, в научных кружках и творческих мастерских, творческие проекты, интерактивные методы (исполнительской фасилитации, исполнительского палиатива) и инновационные методики (на тембровой основе, формирования исполнительской техники, терминологической культуры), творческие, аналитические, исполнительские задания.

Согласно разработанному критериальному аппарату, с помощью специально подобранных методик и творческих заданий, осуществлено диагностирование готовности студентов к исполнительской деятельности в общеобразовательной школе, проанализированы результаты.

Полученные в процессе экспериментального исследования положительные результаты апробации авторской модели, подтверждают ее эффективность. Диссертационным исследованием определены пути дальнейшей научной разработки содержания, организационно педагогических основ и технологий подготовки и переподготовки педагогов в области музыкально-педагогического образования.

Ключевые слова: инструментально-исполнительская подготовка, готовность к инструментально-исполнительской деятельности, качество, методы, методики, модель, субъект-субъектное взаимодействие, таксономический подход, успех, учитель музыки.

Dissertation for the degree of doctor of pedagogical sciences, speciality 13.00.02 – "Theory and Methods of Music Education" / National Pedagogical University Dragomanov. – Kyiv, 2012.

The thesis deals with the methodological, theoretical and methodological principles of instrumental and performance of future music teachers. And proved the concept of quality instrumental music performance teacher training in higher educational institutions of education, defines its essence, content, component structure, laws and principles. A conceptual model of quality instrumental performance training aimed at developing successful personal music teacher. The model assumes that the teacher of music, being the subject of artistic and educational activities should also be subject to reasonable axiological directed executive with knowledge of their potential and their application in practice, educating pupils in the most important values on the performing arts.

The thesis presents the organizational and methodical system of quality control instrumental performance training content which provides pan, musical performance and methodological basis for developing successful personal music teacher, realizing continuity, integration and differentiation of instrumental students, promotes sustainable interest in the profession, strengthening and enrichment of musical knowledge, performance skills and abilities promotes innovation orientation of students. Leading the functioning of definite orientation determined learning process

play a musical instrument for dialog strategy, actively involve students in research activities, interaction pedagogical practices to practical application of acquired scientific knowledge and performance skills, using the developed criteria and indicators provide diagnostic set of components instrumental performance training (motivational target, emotional and volitional, performing, information and cognitive, evaluative-effective) and showed its potential in shaping the success of future music teacher at a forming phase of the experiment introduced a series of projects, a number of innovative techniques aimed at significantly improving the quality of performance studies to develop a successful personal music teacher.

Key words: instrumental performance training, methods, models, music teacher, readiness for instrumental performance activities, subject-subject interaction, success and quality, taxonomic approach, techniques.

1900

1901

1902

1903

1904

1905

1906

1907

1908

1909

1910

1911

1912

1913

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

1924

1925

1926

1927

1928

1929

1930

1931

1932

1933

1934

1935

1936

1937

1938

1939

1940

1941

1942

1943

1944

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

1982

1983

1984

1985

1986

1987

1988

1989

1990

1991

1992

1993

1994

1995

1996

1997

1998

1999

2000

НБ НПУ

100161204

Гарнітура Таймс. Формат 60x84/16.
Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 1,9.
Підписано до друку 07.11.2012. Замовлення 76.

*Надруковано ПП Балоук І. Б.,
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серія ДК № 2524 від 13.06.2006 р.*

21018, Вінниця. вул. Р. Скалецького, 15 Тел./факс: (0432) 52-08-02,
E-mail: balyk2@mail.ru

